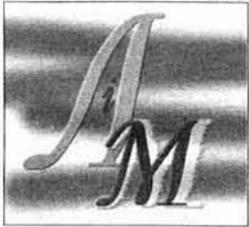

МАТАРЛАДТУРА і мастацтва

28 кастрычніка 2005 г. № 43/4330

АНОНС!

Ёсць кнігі, якія ўжо фактам свайго існавання ўяўляюць рэальную пагрозу для крытыкі, што мае хлеб з прафесійнага чытання і на гэтай падставе разлічвае на безумоўную аўтарытэтнасць уласных вердыктаў для "публікі". Згаданыя кнігі не чакаюць падрыхтаванага, абазнанага, дасціпнага чытача: кожны шараговы масавай аўдыторыі, які трапляе ў іх "унутранае мора", мусяць стаць таленавітым, выключным, адзінкавым — словам, ён асуджаны на радасць/пакуты сумеснай з аўтарам творчасці.

СТАР.

7

Два дні з аншлагам

Конкурс маладых эстрадных выканаўцаў «Белазаўскі акорд» пакрысе робіцца культурным брэндам Жодзіна.

СТАР.

10

З СЯМ'І БЕЛАРУСКІХ ЧАСОПІСАЎ

Калі часопіс спрацоўвае пачынаючы і стабільна, то ён павінен не здзіўляць свайго чытача, а быць яму цікавым, весці за сабой і з кожным нумарам падымаць на прыступку вышэй.

Радуе, што нашым часопісам цікавяцца, як кажуць, у далёкім замежжы. Напрыклад, "Нёман" атрымліваюць Нацыянальная бібліятэка Літвы, Бібліятэка Народова (Польшча), Бібліятэкі універсітэтаў у Варшаве і Познані, а таксама Бібліятэка Ягелонскага універсітэта ў Кракаве, Бібліятэка Каліфарнійскага універсітэта (ЗША) ды Публічная бібліятэка ў Нью-Йорку.

Спадзяюся, што "Нёман" завітае ў кожную хату, бібліятэку ды чыгальную залу. Бо нікому не дадзена вынішчыць прагу пазнання ў чалавеку ды неадольнае жаданне перажыць цудоўнае пачуццё новых літаратурных адкрыццяў, якое можа даць толькі сапраўднае мастацтва!

Ніна ЧАЙКА, галоўны рэдактар часопіса «Нёман»

СТАР.

4-5

Напрыканцы мінулага тыдня адбылася сустрэча супрацоўнікаў Рэдакцыйна-выдавецкай установы "Літаратура і Мастацтва" са старшынёй Федэрацыі прафесійных саюзаў Беларусі Леанідам Козікам. РВУ "Літаратура і Мастацтва" прадстаўлялі яе дырэктар Т. Бондар, намеснік дырэктара М. Станкевіч, галоўныя рэдактары часопісаў "Полымя", "Нёман", "Малодосць", "Всемирная литература", адпаведна, М. Мятліцкі, Н. Чайка, Р. Баравікова ды Г. Бубнаў, а таксама галоўны рэдактар газеты "Літаратура і мастацтва" А. Казлоў.

Наша духоўнасць — У ЛІТАРАТУРЫ

Сустрэча прайшла ў неафіцыйна-цёплай атмасферы ўзаема разумення ды ўзаемапавагі. Таіса Бондар азнаёміла Леаніда Козіка і прадстаўнікоў прафсаюза з работай установы, якую яна ўзначальвае: "Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва" была створана ў 2002 годзе. Утварэнне гэтай прынцыпова новай дзяржаўнай выдавецкай структуры абумоўлена тым, што літаратурна-мастацкія выданні, якія раней лічыліся паспяхова-вымі, пры змяніўшыхся сацыяльна-эканамічных умовах сталі незапатрабаванымі, апынуліся на мяжы закрыцця. Вось мы і вырашылі іх абараніць, так бы мовіць, адраджыць ды вярнуць ім былую веліч, бо сапраўды, цяжка вызначыць ролю далзеных выданняў як у ідэйна-маральным, патрыятычным і духоўным выхаванні некалькіх пакаленняў нашых грамадзян, так і іх патэнцыяльна магчымасці пры сённяшніх умовах па зацвярджэнні ідэалогіі беларускай дзяржавы, па фарміраванні духоўнага аблічча сучаснага грамадства.

Аб'яднанне рэдакцый часопісаў і газеты ў адну ўстанову, — працягвала Таіса Мікалаўна, — дазволіла рацыянальна арганізаваць рэдакцыйна-выдавецкі працэс, абнавіць змястоўную накіраванасць выданняў і, як вынік, зноўку знайсці свайго чытача.

Хача за тры гады нашай агульнай працы тыраж некаторых выданняў павялічыўся амаль у дзесяць разоў, мы лічым, што гэтага недастаткова. У Беларусі налічваецца каля дзесяці тысяч бібліятэк, якія належыць розным ведамствам, у тым ліку і прафесійным саюзам. Мы б хацелі ў супрацоўніцтве з вашай арганізацыяй — самай масавай у краіне — наладзіць для іх падпіску на нашы часопісы і газету.

Сёння ідзе скарачэнне школьных праграм па вывучэнні літаратуры, а на чым выхоўваць маладое пакаленне? Фізіка ды хімія — гэта добра, але ж не ўсе стануць матэматыкамі ды фізікамі. У першую чаргу, трэба быць грамадзянінам сваёй краіны. Бо заўтра сённяшнія вучні ці студэнты стануць дырэктарамі, кіраўнікамі ды, што немалаважна, бацькамі. А як без ведання сваёй гісторыі і літаратуры выхаваньне сваёй гісторыі і літаратуры выхаваньне сваёй гісторыі, каб прывіць яму любоў да радзімы, павагу да яе жыхароў, да тых, хто працаваў, змагаўся і тварыў на тутэйшых землях? І ўвогуле, немагчыма без ду-

хоўнага падмурка, якім з'яўляецца літаратурнае слова, пабудаванне тое, да чаго мы зараз усё імкнёмся, на што скіраваны ўсе нашы сілы — моцную, квітнеючую дзяржаву.

Таксама трэба дайсці да сэрцаў інтэлігенцыі, бо яна апошнім часам "здала" свае пазіцыі. Я маю на ўвазе не толькі творчую інтэлігенцыю, але выкладчыкаў, настаўнікаў...

У ранейшыя часы падпісваліся на некалькі газет ды часопісаў. Зразумела, цяпер крыху іншае эканамічнае становішча, але ж ніхто не прымушае выпісваць усе пяць нашых выданняў. Можна выбраць адно, якое па душы. Бо, як падаецца на першы погляд, пры ўяўным падабенстве выданняў як літаратурна-мастацкіх, кожнае з іх мае свае адметныя, характэрныя рысы. Ды і друкуецца ў іх не ўсё агулам, а адбіраецца толькі самае лепшае.

Акрамя таго, па ініцыятыве РВУ "Літаратура і Мастацтва" з'яўляецца выпуск кніжнай прадукцыі — да чатырох найменняў штогод. Мы выдалі такія сацыяльна значныя кнігі, як "Мы — беларусы", "Наша Перамога", "Помнім. Гордзімся!" і іншыя. Зараз выдаём другі том кнігі "Мы — беларусы" пра дасягненні айчынных спартсменаў, нашых алімпійскіх чэмпіёнаў, а іх у нас — шэсцьдзесят чалавек!

Адным словам, трохгадовы вынік работы РВУ "Літаратура і Мастацтва" пацвердзіў галоўнае — мэтазгоднасць і свечасовасць стварэння даленай дзяржаўнай выдавецкай структуры, вакол якой сканцэнтраваліся лепшыя пісьменнікі Беларусі як з пункту гле-

джання літаратурна-мастацкай вартасці іх твораў, так і ў плане грамадскай значнасці іх літаратурнай працы".

У сваю чаргу, лідэр Федэрацыі прафесійных саюзаў Беларусі Леанід Козік расказаў пра ўласную прафесійную дзейнасць, пра тое, што яшчэ з маладымі гадамі добра знаёмы з выданнямі, якія зараз уваходзяць ва ўстанову "Літаратура і Мастацтва".

"Узгадваючы ранейшыя часы, — зазначыў Леанід Пятровіч, — выданні вашай установы былі калі не настольнай кнігай, дык чыталіся вельмі многімі людзьмі. Мы ўсе па іх вучыліся. Я сам вельмі шмат у дзяцінстве чытаў, вырас на кнігах, і ўсё, што ведаю — узяў з кніг. Памятаю, былі бібліятэкі (школьныя, заводскія, гарадскія), у якіх усё перачытаў: як замежных, так і нашых аўтараў.

Я здаўна з'яўляюся чытачом вашай газеты і часопісаў. Хача работа і вымагае шмат часу, але заўжды выкрываю хвілінку для чытання. У "ЛіМе", напрыклад, заўсёды можна напаткаць нешта цікавае — новыя творы як вядомых, так і пачынаючых літаратараў. Яшчэ раз паўтаруся, вашы выданні былі запатрабаванымі інтэлігенцыяй, настаўнікамі ў школе, усімі, хто цікавіўся літаратурным жыццём нашай краіны. Іх перадавалі з рук у рукі — не хапала экзэмпляраў. Так што для мяне ваш клопат пра павелічэнне тыражу вельмі блізка".

Галоўны рэдактар часопіса "Полымя" Мікола Мятліцкі ў сваім слове выказаў слухную прапанову: "Мы сёння ўсе думаем пра на-

шу літаратурную змену, але з поля зроку выпала маладое пакаленне. Нам прыходзіцца сама-тужна працаваць у гэтым кірунку, змагацца за кожны малады талент — будучы класікаў айчыннага прыгожага пісьменства. У далейшым напрамку мы змаглі б паяднаць нашы намаганні з прафсаюзамі. Вітаем тое, што прафесійны саюз прысуджае літаратурныя прэміі. Давайце разам з вашай арганізацыяй абвясцім галавы конкурсу на лепшы дэбют у літаратуры, на лепшы твор сярод маладых пісьменнікаў. На сучасным этапе трэба даць прыярытэт менавіта маладым. Бо для сталых пісьменнікаў у нас ёсць дзяржаўныя, прафсаюзныя прэміі, і прэміі за духоўнае адраджэнне, а для маладых анічога не маем.

Можна падрыхтаваць праект такой паставы, і па выніках наступнага года абвясціць праз выданні РВУ "Літаратура і Мастацтва". Гэта будзе толькі на агульную карысць як прафесійным саюзам, так і нашай установе ды маладым літаратарам. Мы ўсе не сумняваемся, што толькі чытанне робіць чалавека асобай".

Таіса Баравікова, галоўны рэдактар часопіса "Малодосць", зрабіла акцэнт на тое, што ў нас ёсць выдатная літаратура, але няма імёнаў: "У літаратуру прыйшло некалькі новых пакаленняў. Вось А.Вярцінскі ў сорок гадоў ужо быў класікам, выдаваў том выбраных твораў. А зараз беларускіх саракагадовых пісьменнікаў ніхто не ведае: ні ў школе, ні ва ўніверсітэтах. Наша школа працуе на ўніверсітэты, большасць вучняў хоча атрымаць вышэйшую адукацыю — і гэта добра, гэта ніхто не аспрэчвае. Зараз мы ў часопісе "Малодосць" даём "партрэты" ВНУ. Але ж у краіне таксама вялікая колькасць ПТВ, каледжаў, дзе за адносна невялікі прамежак часу навучанню можна атрымаць прафесію. Таму не пакідаем па-за ўвагай такія ўстановы, спецыяльна для іх ды тых, хто збіраецца туды па-ступіць, увялі новую рубрыку "Мая прафесія". Цікаваць у грамадства ёсць, пайшлі званкі, але як даходзіць справа да падпіскі ў бібліятэках — на гэтым усё заканчваецца. Кажуць, няма фінансаў, а калі прыходзіць выступаць на розныя мерапрыемствы і сустрэчы — адразу дораць букеты. Так, гэта вельмі прыемна, але што тычыцца асабіста мяне, лепш бы гэтыя грошы пусцілі не на кветкі, а на падпіску".

Па гэтай праблеме таксама выказаліся Ніна Чайка і Мікола Мятліцкі. У прыватнасці, гаварылася пра тое, што дзяржава дае датацыі, выдзяляе некалькіх сродкі на выданні, а на апошняй, так бы мовіць, прыступцы спытаемся — няма выхалу на бібліятэкі. Але, зноў жа, дзяржавай выдзяляюцца сродкі і на падпіску. У бібліятэках можна знайсці ўсялякія "сумесныя ды памесныя" выданні, у большасці, канечне ж, прыватныя расійскія. Атрымліваецца, што нашы бібліятэкі за дзяржаўныя бюджэтныя грошы падтрымліваюць расійскія выдавецкі бізнес, пакідаючы свае родныя выданні ў заняпадзе.

Напрыканцы сустрэчы Леанід Козіка і супрацоўнікаў РВУ "Літаратура і Мастацтва" лідэр прафсаюзаў паабяцаў сваю падтрымку ў вырашэнні пытання з падпіскай на выданні ўстановы, пагадзіўся з прапановай абвясціць конкурс на лепшы твор маладых літаратараў. Таксама абодва бакі дамовіліся арганізоўваць і асвятляць у друку сумесныя культурныя мерапрыемствы, творчыя сустрэчы ды вечарыны.

Падчас размовы старшыні прафсаюзаў былі адрасаваны пытанні пра кантрактную сістэму працаўладкавання, па ахове правоў грамадзян і да т.п. Адакзы Леаніда Козіка на гэтыя і іншыя пытанні чытайце ў адным з бліжэйшых нумароў нашай газеты.

В. КАВАЛЁЎ
Фота К.Дробава

З чым да нас, «ВІЦЯЗЬ»?

28 кастрычніка ў Мінску ўрачыста адкрываецца III Міжнародны тэатральны форум "Залаты Віцязь"

Многім з нас гэтая назва падаецца знаёмай. І нічога дзіўнага, бо першы сярод галоўных арганізатараў імпрэзы — аднайменны Міжнародны кінафорум на чале з народным артыстам Расіі М. Бурляевым. За агульнай назвай адчуваецца і роднасць традыцый: "Залаты Віцязь", які прабудзе ў беларускай сталіцы да 5 лістапада, мае на мэце ўмацаванне традыцый рускага рэалістычнага тэатра, папулярызацыю рускай класічнай і нацыянальнай драматургіі, умацаванне міжславянскай культурнай прасторы, свядзенне высокіх гуманістычных ідэалаў. Яго ганаровыя апекуны — Свяцейшы Патрыярх Маскоўскі і ўсяе Русі Алексій II, паўнамоцны прадстаўнік Прэзідэнта Расійскай Федэрацыі ў Цэнтральнай Фе-

дэральнай акрузе Г. Палтаўчанка, намеснік Старшыні Дзярждумы РФ Л. Сліска. У ліку арганізатараў — Міністэрства культуры Беларусі, Мінскі гарвыканкам, Міністэрства культуры Расійскай Федэрацыі.

Больш як 30 тэатральных калектываў — з Расіі, Беларусі, Украіны, Балгарыі, Сербіі, Босніі і Герцагавіны, — чыя творчасць адпавядае дэвізу "За маральныя хрысціянскія ідэалы. За ўзвышэнне душы чалавека", удзельнічаюць у конкурснай праграме. Вылучацца будуць тры спектаклі па чатырох намінацыях: "тэатр", "камерны тэатр", "тэатр аднаго актёра", "тэатр лялек". Што чакае лепшых? Статуэткі "Віцязяў": залатога, срэбнага, бронзавага. Дыпломы за лепшы прафесійныя работы: у рэжысуры, у музычным афармленні, у сцэнаграфіі, у ролях... Ужо вядома, што "Залаты медаль" імя М. Мардвінава за выбітны ўклад у тэатральнае мастацтва сёлета ат-

рымаюць народныя артысты СССР Аліса Фрэйндліх (Расія) ды Расціслаў Янкоўскі (Беларусь). Упершыню пройдзе конкурс спектакляў для дзяцей, на якім свае работы пакажуць тэатры Расіі і Беларусі.

За час правядзення фестываля наша сталіца прыме каля 400 яго ўдзельнікаў: Іна Чурыкава, Юрый Саломін, Людміла Чурсіна, Ларыса Галубкіна, Багдан Ступка ды многія іншыя вядомыя творчыя асобы чакаюцца ў ліку гасцей. Дзеянні мастацтва правядуць III Міжнародную канферэнцыю на тэму: "Духоўныя традыцыі. Тэатр хрысціянскага свету ў эпоху глабалізацыі".

"Асабліваць мінскага форуму ў тым, што мы, магчыма, упершыню ў свеце паставім пытанне: "А ці "богагодным делом" займаецца тэатр? — заўважыў на сустрэчы з журналістамі старшыня арганізацыі "Залатога Віцязя" Мікалай Бурляев. — Стаўленне царквы да актёрства ніхто не адмяняў. І варта нам яшчэ раз задумацца пра меру адказнасці тэатра і асобнага мастака перад Госпадам і чалавецтвам".

С.Б.

СУСТРЭЧА З "РАГНЕДАЙ" І АЎТАРАМ ПАЭМЫ

Сёння кожны адукаваны чалавек імя "Рагнеда" звязвае з гістарычным вобра-зам князёўны.

"Хто яна? У стомленым гудзе часу — за горыччу слёз — звалі Рагнедаю людзі, звалі Гарыславаю лёс". Гэта радкі з паэмы Таісы Бондар "Рагнеда", якая выпушчана сёлета ў свет Рэдакцыйна-выдавецкай установай "Літаратура і Мастацтва". Дарэчы, аўтарызаваны пераклад твора на рускую мову зрабіў Георгій Кісялёў і надрукаваны ён ў № 9 часопіса "Нёман" за гэты год.

Сустрэча з аўтарам паэмы адбудзецца сёння а 15 гадзіне ў Мінскім дзяржаўным Палацы дзяцей і моладзі (Старавіленскі тракт, 41). Яе падрыхтаваў Камітэт па адукацыі Мінскага гарвыканкама. Запрошаны беларускія паэты і пісьменнікі. З канцэртнай праграмай выступіць творчыя калектывы Мінска.

Валянціна СМАНЦАР

Першае ўражанне — самае моцнае. Але, зазірнуўшы ў выставачную залу Палаца культуры і спорту чыгуначнікаў, я доўга не магла пазбавіцца ад адчування таго, што патрапіла ў казачны лес. Вакол — маляўнічыя букеты, якія, здаецца, уабралі ўсе восеньскія фарбы: ад агністасці чырвоных арабін да празрыстай шэрані нізкаватых нябёсаў.

РАСКВІТНЕЛА ЗЛАТАЯ ВОСЕНЬ

Сустрэкалі гасцей пацешныя звяркі і птушкі. Лёгка дыхалася непайторным лясным паветрам, напоеным гаркаватасцю апалага лісця.

З цяжкасцю верыцца, што ўсё зробленае, — плён чалавечых рук. Але гэта так. Выстава “Восеньскі сувенір” рыхтавалася сябрамі Мінскага гарадскога клуба фларыстаў, арганізацыі даволі сталай, якая з аматарскага гуртка дарасла да аб’яднання міжнароднага ўзроўню.

Да ўвагі наведвальнікаў былі прапанаваны дэкаратыўныя букеты і пано, часопісы

па фларыстыцы. Апрача таго, праводзіўся запіс на курсы аранжыроўкі кветак. Як значыла Таццяна Говіч, дырэктар клуба, каб увайсці ў яго склад зусім неабавязкова мець дызайнерскія навыкі. Дастаткова жадання ствараць прыгожае і радаваць ім людзей.

На працягу года арганізоўваецца 6 выстаў. Кожная прысвечана якому-небудзь каляндарнаму святу, альбо, як “Восеньскі сувенір”, мае “сезонны” характар. У студзені чакаецца каляндарная выстава. Звычайна яна атрымліваецца па-навагодняму

бліскачай і радаснай. А ў лютым фларысты рыхтуюць экспазіцыю да дня святага Валентына, якая, па словах Таццяны Анатольеўны, карыстаецца асаблівай папулярнасцю ў маладых людзей. Дый гэта і не дзіўна: калі табе не вельмі шмат год (па пашпарце альбо ў душы — няважна), свет падаецца райскім садом, а для каханага чалавека не шкада ніякіх кветак.

Таксама плануецца ў будучым прымеркаваць экспазіцыю да галоўнага жаночага свята, 8 сакавіка, і Вялікадня.

Адметна, што ўпадабаны “восеньскі сувенір” можна было не толькі сфаграфіраваць на памяць, але і набыць. Ну а выдатны настрой забяспечылі абсалютна ўсім. Здаецца, ён перадаўся самой восені, бо нудны дожджык, які імжыў ад самага ранку, неўзабаве скончыўся, а на небе зазяла амаль па-летняму цёплае сонца.

Горад усміхнуўся, заірдуеўшыся стрэкатым убраннем алей. А я падумала, што абавязкова назбіраю свой восеньскі букет і прынясу яго дахаты. Разам з гаркаватым водарам зямлі, закалыханай апалай лістотай.

Святлана САЎКО
Фота аўтара

З ПОШТЫ «ЛІМА»

ПРЫСЛУШАЕМСЯ ДА МАЯКОЎСКАГА

У апошнія год-два гарадскія службы Мінска занятыя нумарацыяй будынкаў на нашых вуліцах. Справа карысная: да гэтага назва вуліцы была толькі на дамах у пачатку і канцы вуліцы (не лічачы пабудов на скрыжаваннях), а на астатніх — адны нумары. Цяпер жа ўсюды — яшчэ й назва вуліцы, ды і самі нумары абзначаны большым шрыфтам, відныя здалёк. Але ж...

Калісьці даўно, у 1923 годзе, паездзіўшы па замежнай Еўропе, Уладзімір Маякоўскі надрукаваў у прэсе нататку “Пра дробязі”. Паэт адзначаў, што ў Еўропе зважаюць і на тое, што, па сутнасці, з’яўляецца дробязцю, тым не менш захоўвае людзям нямаля часу, зберагае нервы. Ён пісаў: “Напрыклад, маленькае пытанне — пра нумарацыю дамоў. У нас стаіш перад № 10 і думаеш са смуткам: справа доўгі парк, злева вялізная пустка, дзе ж, да д’ябла, № 12? Ідзеш наўздагад налева, траціш хвілін пяць і натрапляеш на 8 — у зваротным напрамку ідзеш яшчэ хвілін дзесяць! А ў Берліне пад кожным нумарам — стрэлка, якая ўказвае кірунак нумарацыі... Увесці б гэта ў нас...”

У нашай сталіцы нешта падобнае ўведзена, на жаль, толькі на праспектах Незалежнасці, Партызанскім і нядаўна на цяперашнім пр. Машэрава (былая вул. Варашэнкі). Здаецца, гэта і ўсё. Прычым, кірунак нумарацыі пазначаны не адной стрэлкай: ніжэй нумару будынка больш дробным шрыфтам напісаны нумары суседніх, злева і справа, будынкаў. Так складана на іншых вуліцах можна не рабіць — дастаткова стрэлкі. Як у Берліне.

Прыкра, што, акрамя адсутнасці стрэлак, якія б указвалі кірунак нумарацыі, у назвах вуліц скарачаюць імяны-псеўданімы нашых пісьменнікаў. На старых шыльдачках — “вул. Янкі Купалы”, “вул. Якуба Коласа”, а на нядаўна зробленых — “вуліца Я. Купалы”, “вуліца Я. Коласа”... Між тым, псеўданімы не прынята скарачаць. Скарачэнні дапускаюцца толькі ў даведкавай літаратуры — там такім чынам эканоміцца плошча і папера. Ці, можа, хочучэ скараціць фарбу?

А. ІВАНЧАНКА

Свет дасканаласці

Што такое дасканаласць? Як знайсці крытэрыі яе вымярэння? Адказаць на гэтыя пытанні, мабыць, можна, наведваючы персанальную выставу народнага мастака Беларусі Арлена Кашкурэвіча, якая прадстаўлена зараз у Баранавіцкім краязнаўчым музеі. Назва экспазіцыі — «Concerto Grosso» («Вялікі канцэрт»). Прымеркава гэтая падзея да 75-годдзя мастака-графіка.

Як вядома, Арлен Кашкурэвіч — творца шырокага дыяпазону, які да ўсяго даўно і плённа займаецца ілюстрацыяй кніг беларускіх і замежных аўтараў. На выставе можна ўбачыць шыкоўна праілюстраваныя творы Янкі Купалы, Кузьмы Чорнага, Івана Шамякіна, Адама Міцкевіча, Уладзіміра Караткевіча і іншых вядомых літаратараў.

Агульнае ўражанне ад работ мастака: яму ўдаецца пранікнуць у самыя патаемныя куточки чалавечай душы, зафіксаваць у малюнку парывы, думку, настрой і нават склад асобы, дабіцца лёгкасці ў адлюстраванні задуманага і важкасці зместу.

З экспазіцыяй пазнаёмілася шмат наведвальнікаў. Многія прыходзяць сюды ўпершыню, а некаторыя ўжо добра ведаюць творчасць Кашкурэвіча, бо выстаўляецца ён у Баранавічах у чацвёрты раз. А папулярнасць яго твораў дае надзею на будучыя сустрэчы.

Вольга ЖЫГАР
Фота забяспечана аўтарам

Асветніцкі праект

У Віцебску пачаліся заняткі ў Еўрапейскім народным універсітэце (ЕНУ або “Euro Univer”) — адкрытай асветніцкай установы, навучанне ў якой — бясплатнае. Работа скіравана на рэалізацыю прынцыпаў Дэкларацыі тысячагоддзя, прынятай Арганізацыяй Аб’яднаных Нацый 8 верасня 2000 года. Гэтую ідэю “рухаюць” у жыццё таксама Адукацыйнае таварыства “Ведза паўшэха” (Польска, Гданьск) і малалезняе грамадскае аб’яднанне “Верас” (Віцебск).

Заняткі ва універсітэце будуць праходзіць да сярэдзіны снежня. Выкладанне (усяго 180 гадзін) выдзецца па наступных прадметах: еўрапействы, грамадскіх навук, камунікацыйных тэхналогіяў, культуры, замежных мовах — англійскай, польскай, нямецкай. Паколькі формы работы са студэнтамі самыя розныя: групавыя заняткі, дыстанцыйнае навучанне і карэспандэнцкія курсы, то дзейнасць ЕНУ не абмяжоўваецца Віцебскам, а ахоплівае ўсю Беларусь. Напрыканцы праграмы ўсе навучэнцы атрымаюць сертыфікаты ці дыпломы. Лепшыя з іх паедуць у Гданьск на заключную канферэнцыю, дзе будзе прааналізаваны вопыт работы над гэтым праектам.

Пра з’яўленне універсітэта зыхары горада даведліся са СМІ. Ужо пададзена з паўсотні анкет, з іх 28 — ад жанчын. Узрост удзельнікаў — ад 15 да 52 гадоў, але большасць студэнтаў — маладыя людзі, у асноўным інтэлігенцыя: настаўнікі, выкладчыкі ВНУ, журналісты, мастакі, работнікі прадпрыемстваў. Есць нават прадстаўнік выканаўчай улады. Заняткі праводзяцца чатыры разы на тыдзень, і вядуць іх кваліфікаваныя спецыялісты.

Юрась ІВАНОЎСКИ

АБСЯГІ

ВІШЭШЧЫНА

Падарункі роднай школе

“Рыдамльскі” — адно з перадавых сельгаспрадпрыемстваў Талачынскага раёна, якое ўзначальвае былы выпускнік мясцовай Кастрычніцкай школы Васіль Хадневіч. Не забывае ён сваю першую навучальную ўстанову, рэгулярна сустракаецца з настаўнікамі і вучнямі, расказвае пра работу свайго калектыву, пра ганаровы абавязак чалавека вырошчваць на роднай зямлі хлеб. Да таго ж Васіль Хадневіч у мінулым годзе падарыў роднай школе камп’ютэр, а ў гэтым — не меней патрэбны музычны цэнтр.

Што нас засмучае

У 1908 годзе ў вёсцы Сані Талачынскага раёна працаваў настаўнікам прыватнай беларускай школы будучы класік нашай роднай літаратуры Якуб Колас. Пра тое, якім чынам ён трапіў у гэтую вёску, як вучыў дзетак, ладзіў стасункі з мясцовымі сялянамі, у свой час падрабязна расказвалі многія сродкі інфармацыі, у тым ліку і “ЛіМ”. Тут, у Санях, акрамя настаўніцкай працы, паэт вывучаў мясцовае жыццё, напісаў некаторыя свае вершы.

У гонар класіка беларускай літаратуры на Талачыншчыне быў названы калгас з цэнтрам у вёсцы Плоськае, што недалёка ад вёскі Сані. Ля канторы калгаса быў усталяваны помнік Якубу Коласу. Раней у гэтую гаспадарку пастаянна прыязджалі беларускія пісьменнікі, супрацоўнікі сталічнага дома-музея песняра. Выступалі перад мясцовымі школьнікамі, хлебарабамі, чыталі свае творы, дзяліліся творчымі планами. Літаратурнае жыццё тут, так бы мовіць, кіпела, радавала людзей адкрыццём таямніц творчасці.

Але, як кажуць, час ідзе, усё змяняецца. І трэба сказаць, што не заўсёды ў лепшы бок. Так адбылося і з памяццю пра нашага класіка на Талачыншчыне і, у прыватнасці, у Плоськім. У мінулым годзе, на жаль, не стала калгаса імя Якуба Коласа: збанкрутаваную гаспадарку кіраўнікі раёна перадалі ў склад мясцовага, суседняга племзавода “Рэканструктар”. А сёлага ў Плоськім згарэла кантора былога калгаса, і застаўся тут сіратліва стаяць нікім не дагледжаны помнік паэту-класіку...

І вось новая сумная навіна, якая вядзе да занядання памяці Якуба Коласа ў тутэйшых мясцінах. З пачаткам гэтага навучальнага года перастала ўжо існаваць і Плоськаўская пачатковая школа, якая ў недалёкім мінулым была сярэдняй. Прычына вядомая: тут ужо амаль няма каго вучыць. Са знікненнем гэтай школы перастаў выконваць сваю ганаровую функцыю — прывіваць любоў да беларускай літаратуры, нашага роднага матчынага слова дзецям ды моладзі — і музей у гонар песняра, матэрыялы і экспанаты якога па крупінцы збіралі настаўнікі і вучні. Захаваць бы гэты музей на Талачыншчыне, перадаць яго ў надзейныя рукі. Але, пакуль што яго далейшы лёс невядомы...

Алесь МАЗУР

З СЯМ'І БЕЛАРУСКІХ ЧАСОПІСАЎ

Напярэдадні юбілею аднаго са старэйшых у Беларусі літаратурна-мастацкіх і грамадска-палітычных часопісаў «Нёман», які выходзіць на рускай мове, наш карэспандэнт сустрэўся з галоўным рэдактарам выдання Нінай ЧАЙКАЙ.

— Ніна Цімафееўна, у сувязі са святочнай датай часопіса, які вы ўзначальваеце, ці рыхтуеце што-небудзь адметнае, так бы мовіць, сюрпрыз для чытачоў?

— На маю думку, калі часопіс спрацоўвае па-творчаму і стабільна, то ён павінен не здзіўляць свайго чытача, а быць яму цікавым, вясці за сабой і з кожным нумарам падмаць на прыступку вышэй. Калі ў 2002 годзе мы думалі над канцэпцыяй выдання, дык адразу для сябе вызначылі, што наш чытач вышэй сярэдняга статыстычнага і мы не будзем да яго падладжацца, а наадварот, падмаць да таго ўзроўню, на якім знаходзімся самі. Іншая справа, у нас былі сумненні, ці зможам гэтага ўзроўню дасягнуць у выніку сваёй работы.

Цяпер неспрэчна пра тое, што тычыцца юбілейнага нумара. Як мне здаецца, што ў ім павінна быць застацца для нашых будучых калег, якія праз пэўны час прыйдуць у наш часопіс, — гэта, перш за ўсё, азнаямленне з сучасным калектывам і гістарычная даведка пра выданне. Што да гістарычнай даведкі, дык тут цікавая справа: часопісу 60 год, заўважце, не пяцьсот і не тысяча гадоў, — а мы не ведаем, калі ён выйшаў, калі была падпісана пастанова ЦК партыі аб яго стварэнні. Каб даведацца пра гэта, мы шмат працавалі ў Нацыянальным архіве. На жаль, пастановы аб стварэнні няма. Дапамаглі супрацоўнікі Нацыянальнай бібліятэкі: знайшлі першы нумар альманаха «Отчизна», падпісаны да выдання ў лістападзе 1945 года. Адпаведна, пастанова была значна раней, мо ў верасні — кастрычніку.

Яшчэ ў юбілейным нумары будучы адметныя вокладка і фотаздымкі, артыкул галоўнага рэдактара, успаміны ды шмат іншых разнапланавых матэрыялаў.

— Якія раздзелы і рубрыкі з ранейшага засталіся ў часопісе і якія з'явіліся, чаго чакаць новага прыхільнікам вашага выдання?

— Давайце звернемся да вытокаў: у другім нумары «Отчизны» былі змешчаны пераклады з роднай мовы выдатных твораў Францішка Багушэвіча, бо «Нёман» заўсёды імкнуўся быць у сям'і беларускіх часопісаў. Менавіта ў той час усталявалася традыцыя, якой мы прытрымліваемся і сёння, — знаёміць чытачоў з лепшымі ўзорамі беларускай літаратуры.

Чытачы вялікай краіны ўважліва ўглядаліся, учыгваліся не толькі ў пераклады з беларускай мовы, ім ужо былі знаёмы Янка Купала, Якуб Колас, Міхась Чарот, Максім Танк, Міхась Лынькоў, але і адкрывалі для сябе новыя імёны: Аркадзя Куляшова, Янку Брыля, Васіля Быкава, Лідзію Арабей, Анатоль Астрэйку, Ільё Гурскага ды іншых.

У трэцім нумары альманаха, які выйшаў праз год, у 1947-ым, і пад другой назвай — «Советская Отчизна», з'явілася новая рубрыка: «Переводы стихотворений белорусских поэтов».

Асабліва дарагія для нас менавіта гэтыя першыя нумары, бо адкрывалі дарогу больш сур'ёзнай літаратурнай рабоце. Мы таксама за апошнія тры гады зрабілі, на мой погляд, выдатныя літаратурныя адкрыцці, прынамсі ў прозе. Хачу згадаць прозвішчы Э.Скобелева, Ю.Саланевіча, А.Галькевіча і інш. Друкавалі лепшыя творы беларускіх

пісьменнікаў: І.Шамякіна, У.Гніламёлава, І.Пташнікава, У.Саламахі.

Увогуле, рубрыкі і раздзелы ў нас традыцыйныя: «Проза», «Паэзія», «Публіцыстыка. Нарыс», «Грамадства. Ідэалогія. Дзяржава», «Літаратурная крытыка»... Трэба адзначыць, што рубрыкі ў часопісе — гэта не канстанта. Яны з'яўляюцца разам са змяненнямі ў грамадстве, іх вылучае само жыццё. А жыццё ў нас насычанае, разнастайнае, так што для нашага чытача мы заўсёды знойдзем нешта новае.

— Як вядома, вы супрацоўнічаеце з вайскоўцамі, у прыватнасці з пагранічнікамі, у расійскім часопісе «Наш современник», украінскім часопісе «Дніпро»: як вынік, выходзілі сумесныя нумары. Якія перспектывы ў такога супрацоўніцтва?

— У 2002 годзе, калі мы прыйшлі працаваць у «Нёман», часопіс не меў ніякіх сувязяў, жыў, так бы мовіць, сам па сабе. Першае, што мы зрабілі, — гэта вярнулі былы фармат. Прааналізавалі кола інтарэсаў, а яго, як такога, не было. Не было і патрыятычнай тэматыкі. Звярнуліся ў Міністэрства абароны, у камітэт пагранвойск, заключылі дамову аб творчым супрацоўніцтве. Мы ездзім на заставы, вучэні. На пачатку лістапада зноў паездзем на заставу. Тут нават цяжка вызначыць, каму гэта больш патрэбна: хлопцам-салдатам, якія з захопленнем нас слухаюць падчас сустрэч, ці нам самім — дакранаюцца да іхняга боку жыцця. Усё настолькі ўзаемазвязана і пераплецена...

Потым пачалі наладжваць сувязі з Расіяй. Адзіны, хто адгукнуўся на прапанову супрацоўніцтва, — калектыву часопіса

«Наш современник». За падтрымкай нашага праекта звярнуліся ў Пастаянны камітэт Саюзнай Дзяржавы. Яго прадстаўнікі пайшлі нам насустрэч, асабліва Павел Барадзін. З'явілася жаданне падключыць да супрацоўніцтва калег з Украіны. У выніку, усталявалі сувязі з украінскім часопісам «Дніпро». Адным словам, адклікнуліся тыя калектывы, дзе супадалі, як цяпер модна гаварыць, «фарматы існавання літаратурнага матэрыялу» і, можа, погляды на жыццё.

— У ранейшыя часы «Нёман» выходзіў больш як стотысячным тыражом па ўсім буйным Савецкім Саюзе. Ці маеце вы зараз доступ на расійскі рынак прэсы?

— Так, у ранейшыя часы можна было выйсці на чытача не толькі ад Брэста да Кур'гельска астравоў, але і на еўрапейскія краіны: Чэхаславакію, Югаславію, Балгарыю, Польшчу, а адтуль — у Германію, Францыю, Лацінскую Амерыку...

Як мне вядома, на расійскім друкарскім рынку прысутнічаюць беларускія часопісы і газеты. «Нёмана», на вялікі жаль, сярод іх няма. Мы пастаянна падмаем пытанне ўваходу ў расійскі каталог, толькі ж пакуль безвынікова. Я нават не ведаю, у чый кампетэнцыі вырашэнне гэтай праблемы. Але радуе, што нашым часопісам цікавяцца, як кажуць, у далёкім замежжы. Напрыклад, «Нёман» атрымліваюць Нацыянальная бібліятэка Літвы, Бібліятэка Наратова (Польшча), Бібліятэкі ўніверсітэтаў у Варшаве і Познані, а таксама Бібліятэка Ягелонскага ўніверсітэта ў Кракаве, Бібліятэка Каліфарнійскага ўніверсітэта (ЗША) ды Публічная бібліятэка ў Нью-Йорку.

Да нас у рэдакцыю прыязджаюць прадстаўнікі беларускіх дыяспар Прыднястроўя, Казахстана, Новасібірска. Дарэчы, у Новасібірск наш часопіс дастаўляюць, але шлях яго туды вельмі доўгі і забытаны: Міністэрства інфармацыі праз Міністэрства замежных спраў перасылае яго ў беларускае прадстаўніцтва ў Новасібірск, і туды беларуская дыяспара, радасная і ўдзячная, прыбывае за выданнем. Найлепшы і найкарацейшы шлях, вядома ж, увайсці ў расійскі каталог. Тым больш, што нашы госці з Расіі праводзілі апытанне сярод супрацоўнікаў тамтэйшых бібліятэк. Вынік абнадзейвае — у многіх расійскіх рэгіёнах з задавальненнем падпісаліся б на «Нёман».

— Што б вы жадалі ў гэты юбілейны год сваім супрацоўнікам, аўтарам ды чытачам?

— У гэты юбілейны год, і ўва ўсе наступныя таксама, я жадаю ўсім моцнага здароўя, шчасця і шчырасці, добрага настрою ды аптымізму, узаемаразумення і ўзаемапавагі.

І спадзяюся, што «Нёман» завітае ў кожную хату, бібліятэку ды чытальную залу. Бо нікому не дадзена вынішчыць прагу пазнання ў чалавеку ды неадольнае жаданне перажыць цудоўнае пачуццё новых літаратурных адкрыццяў, якое можа даць толькі сапраўднае мастацтва!

Віктар КАВАЛЁЎ

З хронікі станаўлення

«НЁМАНА»

1945 г.
16 лістапада 1945 г. падпісаны да друку першы нумар альманаха «Айчына», які выйшаў у снежні таго ж года.

Орган рускай секцыі Саюза савецкіх пісьменнікаў БССР. Мае 122 старонкі. Наклад 5000 экзэмпляраў.

Вонкавы выгляд: адносна не-

вялікага фармату, жоўтага колеру з чырвоным арнамантам і чырвонымі літарамі назвы.

Рэдактар — М. Клімковіч. Рэдакцыя: К. Крапіва, М. Клімковіч, М. Горцаў, В. Самуцін, Я. Садоўскі.

Адкрываецца нумар вершам Міхаіла Галоднага «Беларусь». У альманаху змешчаны вершы

Сяргея Кошачкіна, Арона Курперштока, Пятра Ваўкадаева, Канстанціна Цітова, Сяргея Смірнова, апавяданні М. Пагрэбняка, Міхаіла Хрысціча, Яфіма Садоўскага і іншых. Амаль усе творы, за невялікім выняткам, прысвечаны ваеннай тэматыцы.

1946 г.
Другі нумар «Айчыны». Друкуецца проза і паэзія, у тым ліку вершы Ф. Багушэвіча ў перакладзе М. Галоднага. Як і ў першым нумары, большасць твораў — ваеннай тэматыкі.

1947 г.
Альманах называецца «Савецкая Айчына». Мае сённяшні фармат. Акрамя паэзіі і прозы ў нумары ўпершыню змешчаны крытычныя артыкулы і публіцыстыка.

Друкуюцца пераклады з М. Танка, А. Куляшова, Л. Прокшы і іншых паэтаў і пісьменнікаў.

1950 г.
Альманах «Савецкая Айчына» выходзіць два разы на год.

1951 г.
Пастановай ЦК КПБ зменены профіль альманаха, вырашана пачаць з арыгінальнымі творамі рускіх пісьменнікаў друкаваць пераклады на рускую мову лепшых твораў беларускіх пісьменнікаў.

Альманах стаў органам Саюза савецкіх пісьменнікаў БССР.

1952 г.
«Савецкая Айчына» выходзіць 6 разоў на год.

1956 г.
Альманах «Савецкая Айчына» ператвораны ў часопіс.

1959 г.
Пастанова сакратарыята ЦК КПБ ад 20 лістапада 1959 г. аб змене назвы з 1 студзеня 1960 г. часопіса «Савецкая Айчына» ў часопіс «Нёман».

1966 г.
Часопіс «Нёман» выдаецца 12 разоў на год.

ИЗ ПОСТАНОВЛЕНИЙ
СЕКРЕТАРИАТА
ЦК КП БЕЛОРУССИИ,
принятых 20 ноября 1959 года
1г. О переименовании журнала «Советская Отчизна».

Принять предложение Правления Союза писателей БССР и редакции журнала «Советская Отчизна» о переименовании с 1 января 1960 года журнала «Советская Отчизна» в журнал «Нёман».

Михаил ГОЛОДНЫЙ
БЕЛОРУСЬ

Здравствуй, здравствуй,
сестра Украины,
И России сестра, Беларусь!
Я на куст твоей красной рябины,
Как на красное знамя, молюсь.
Я молюсь на поля, где всех горше
Ты стонала под игом врага,
И на тихие улицы в Орше,
Где от крови дымилась снега.
Пусть потоптан врагами твой колос,
Пусть польнонь твой хлеб отдаёт, —
Не засыпан землёю твой голос,
Песня Янки Купалю живёт.
Хватит! Зреют слова для посева,
И над жатвою близится труд.
Гроздьбы мести и чёрного гнева
Дышат жаром и пламенем жгут.
И на землю упав у рябины,
Злой и горькой слезы не стыжусь...
Здравствуй, здравствуй,
сестра Украины,
И России сестра, Беларусь!

Місія, якую фактычна "ад назвы" накіравана выконваць гэтым часопісы, бачыцца надзвычай важнай, і, безумоўна, ганаровай. Бо назва "Нёман" выклікае даволі адназначную фармальную асацыяцыю — уяўляецца спакойная плынь ракі, якая нясе свае воды па маляўнічых прасторах Беларусі, выходзіць за межы дзяржавы, на шляху "падмацоўваецца" шматлікімі рачулкамі і крынічкамі, убіраецца ў сілу, каб бурлівым магутным патокам выліцца ў вялікае мора... Такім усведамляецца і функцыянальнае прызначэнне часопіса — увабраць у сваё рэчышча асобныя прытокі творчых індывідуальнасцей і агульных плыняў беларускай літаратуры, накіраваць хвалі айчыннага прыгожага пісьменства ў вялікі свет, каб яны дынамічна рухаліся і плённа ўліваліся ў сусветную літаратуру. "Сябе адкрываць, угадваць у

сталася дакументальная аповесць удзельніка вайны Мікалая Каралёва "Двое из эскадрона". Аповяданне "Партизанский парад" (пераклад з белар. Т. Мартыненкі) — арыгінальнае па сюжэтабудове, непасрэднае па эмоцыях — належыць Янку Сіпакову, мастаку з пакалення "дзяцей вайны", бацькоў якога закатавалі фашысты за сувязь з партызанамі. Иван Сабіла, старшыня Санкт-Пецярбургскага аддзялення Саюза пісьменнікаў Расіі, выступіў у часопісе з аповесцю "Товарная станция". Гэты твор аўтар прысвяціў "дзецям ваеннага і пасляваеннага Мінска". У аповесці, пазначанай відэавочным аўтабіяграфізмам, праз свядомасць галоўнага героя, маленькага хлопчыка, узнаўляецца атмосфера другой паловы саракавых гадоў, умовы, у якіх апынуліся жыхары разбуранай сталіцы.

Побач з творамі сталых пісьменнікаў свой

транспэндэнтнага паступова ахутвае рацыянальную і, здавалася б, зусім празрыстую сучаснасць покрывам таямнічага і магічнага, каб у фінале асобныя падзейныя лініі актуалізавалі ў адзінай сэнсавай дамінанце. Ідэя рамана канцэнтруецца вакол пытанняў маральнай адказнасці, хісткасці і трываласці чалавечых пачуццяў, шляхоў і сродкаў дасягнення мэты.

Такім чынам, нельга не заўважыць, што пераважная большасць з пералічаных твораў, прыналежных да "фантастычна-містычных накірункаў" і, адпаведна, па агульнапрынятым меркаванні залічаных у белетрыстыку, выконваюць далёка не забавляльную функцыю. Сюжэты, прасякнутыя нацыянальным каларытам, напоўненыя фальклорнай факталагічнасцю, населеныя традыцыйнымі міфалагічнымі персонамі, несумненна, адначасова пашыраюць прастору беларускай літаратуры і паглыбляюць досвед чытача ў галіне айчынай культуры.

Што датычыцца дэтэктыўнай прозы, то яна з'яўляецца на старонках "Нёмана" не часта. Тым не менш, творы, якія прапануюцца чытачам, дэманструюць найўнясць у беларускай літаратуры ледзь не ўсіх разнавіднасцяў дэтэктыўнага жанру. Калі класічныя віды дэтэктыва — з лагізаванымі механізмамі расследаванняў, выверанасцю сувязяў і фактаў і г. д. — ужо зусім не рэдкасць для айчынай прозы, то так званы "іранічны дэтэктыў", надзвычай папулярны ў сучасных замежных літаратурах, у нас яшчэ не асабліва распаўсюджаны. Часопіс прапанаваў увазе чытачоў адзін з узорна названага жанру — аповесць Алеся Кажудуба "Фарель выпрыгивает из воды". Элементамі псіхалагічнага дэтэктыва не ў малой ступені надзелены раманы Юрыя Саланевіча "Зона тени". Тут інтэлектуальны пачатак, таямніца, вышуковыя дзеянні арганічна спалучаюцца з філасофскім асэнсаваннем праблем чалавечага быцця, духоўнага свету асобы. Гэтыя і іншыя творы сталіся красамоўным сведчаннем, што ў нашай літаратуры плённы "задел" актыўна робіцца на ўсіх жанравых накірунках, выразна акрэсліваюцца новыя перспектывы мастацкай творчасці.

Як падкрэслівалася, пераважная большасць працінальных твораў "Нёмана" тэматычна прысвечана актуальным пытанням гісторыі і сучаснасці, складаным працэсам развіцця нацыі, праблемам чалавечай маралі. Ізноў прыгадаюцца словы Алеся Адамовіча, які заўважыў: "Берагчы веру ў чалавек, збіраць у чалавеку чалавек — гэта заўсёды было высокай мэтай сапраўднага гуманістычнага мастацтва". Тэматычна розныя, але аднолькава сацыяльна значныя творы, якія друкуюцца на старонках "Нёмана", вызначаюцца найперш менавіта гуманістычнай скіраванасцю.

Шматлікія допісы, якія атрымлівае рэдакцыя "Нёмана" (некаторыя з іх друкуюцца ў спецыяльнай рубрыцы), сведчаць, што выданне не толькі карыстаецца ў чытацкай аўдыторыі прыхільнасцю і павагаю, але, больш таго, — з часопісам нярэдка дзеляцца сваімі глыбокімі перажываннямі, цікавымі ўспамінамі і шматлікімі жыццёвымі ўражаннямі. Паказальным гэтакаму сведчаннем і той факт, які актыўны ўдзел бралі прадстаўнікі вучнёўскіх і студэнцкіх колаў у акцыі часопіса "Письмо Погибшему солдату". Быць для сучасніка патрэбным, цікавым суб'ектам і мудрым дападаткам — гэта ўжо нямала.

Лада АЛЕЙНИК

ВІНШАВАННІ

Дарагія сябры!

Прыміце самыя шчырыя віншаванні ў сувязі са знамянальным юбілеем — 60-годдзем часопіса "Нёман".

Стварэнне часопіса ў нялёгка пасляваенныя гады з'явілася значнай падзеяй у культурным і грамадскім жыцці рэспублікі.

Мянялася назва часопіса, змянілася не адно пакаленне супрацоўнікаў рэдакцыі, але нязменнай была і застаецца галоўная задача — папулярна і лепш твораў беларускай прозы, паэзіі і драматургіі.

І сёння "Нёман" радуе сваіх чытачоў. Яго любяць і чакаюць, а гэта — заслуга вашага таленавітага калектыву. Дзякуючы высокаму прафесіяналізму, ініцыятыве і творчасці палепшылася паліграфічнае выкананне і дызайн часопіса, павялічыўся яго аб'ём, пастаянна расце тыраж. Станоўчай адзнакі заслугоўвае ваша імкненне да пашырэння творчых сувязяў з вядучымі выданнямі Расіі ды іншых краін.

Упэўнены, што часопіс "Нёман" і надалей будзе спрыяць захаванню і развіццю нацыянальнай культурнай спадчыны і традыцый, умацаванню дружбы і супрацоўніцтва паміж славянскімі народамі.

Зычу ўсім супрацоўнікам рэдакцыі плённай працы, добрага здароўя, дабрабыту і поспехаў у творчай дзейнасці на карысць роднай Беларусі.

Кіраўнік Адміністрацыі
Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь
Віктар ШЭЙМАН

Шаноўныя калегі!

Прыміце сардэчныя віншаванні з 60-годдзем з дня выхаду ў свет першага нумара часопіса "Нёман".

Увесь гэты час галоўнымі задачамі выдання былі прапаганда лепшых узораў беларускай літаратуры, свядзенне ў грамадстве высокіх маральных і духоўных прынцыпаў ды ідэалаў.

Вакол часопіса гуртаваліся лепшыя майстры мастацкага слова: Кандрат Крапіва, Якуб Колас, Іван Шамякін, Міхась Лынькоў, Аркадзь Куляшоў, Пятрусь Броўка, Пімен Панчанка, Андрэй Макаёнак.

"Нёман" здолеў вытрымаць цяжкія часы і па праве з'яўляецца адным з вядучых літаратурна-мастацкіх выданняў краіны.

Значны ўнёсак часопіса ў справу ўмацавання літаратурных сувязяў з братнімі славянскімі народамі. На старонках "Нёмана" актыўна публікуюцца і маладыя аўтары-пачаткоўцы. Для многіх з іх супрацоўніцтва з часопісам сталася пунктам адліку іх творчага шляху.

Шчыра зычу калектыву рэдакцыі, усім чытачам часопіса моцнага здароўя, шчасця, аптымізму і дабрабыту.

Міністр інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Уладзімір РУСАКЕВІЧ

ПОЎНЫ НЕРАТ
уражанняў

Шматлікія допісы, якія атрымлівае рэдакцыя "Нёмана" (некаторыя з іх друкуюцца ў спецыяльнай рубрыцы), сведчаць, што выданне не толькі карыстаецца ў чытацкай аўдыторыі прыхільнасцю і павагаю, але, больш таго, — з часопісам нярэдка дзеляцца сваімі глыбокімі перажываннямі, цікавымі ўспамінамі і шматлікімі жыццёвымі ўражаннямі.

іншым чалавеку, — сцвярджаў Алеся Адамовіч, — гэта наогул важнейшы шлях, сродак пазнання чалавека сваёй існасці. Не менш важна і для літаратуры такая "адваротная сувязь" — магчымасць бачыць іншыя куткі планеты, а адтуль — сваё, сябе".

І яшчэ адна асацыяцыя... Думаецца, абсалютна натуральным працэсам з'яўляецца ўплыў тэктанічных зрухаў у зямных недрах на рэчышча ракі, на агульныя абрысы яе берагоў і затокаў, а таксама на наяўнасць віроў ці водмеляў. Так і "Нёман" дэманструе тое адметнае, істотнае, што адбываецца ў жыцці нацыі. Сённяшні дзень — не выключэнне: часопіс чуйна рэагуе і на ледзь улоўныя імпульсы, і на больш адчувальныя штуршкі, якія сыходзяць з глыбіняў жыцця і непакою сацыялу, але найперш, несумненна, ён рэхам адгукаецца на глабальныя падзеі, выступае іх рэзанатарам.

Публікацыі толькі апошняга года ўзораў мастацкай прозы ў "Нёмане" выяўляюць у пэўнай меры панараму ўсёй сучаснай беларускай літаратуры. Тут поруч ідуць ментальна сціпласць і амбітна прэзэнцізнасць, трывала нацыянальная традыцыя і няспынная руплівасць наватарскіх пошукаў, выразна бачыцца энергічны і, несумненна, дынамічны рух размаітых форм і жанраў, неспатольная прага да эксперыменту...

Увага часопіса ў гэтым годзе была пільна сканцэнтравана на самых актуальных падзеях у жыцці Беларусі. Да іх ліку найперш адносіцца ўрачыстае святкаванне 60-гадовага юбілею Вялікай Перамогі, што суправаджалася цэлай серыяй публікацый на старонках "Нёмана". Нельга не адзначыць, што аўтарства твораў, прапанаваных чытачам, належыць пісьменнікам вельмі розных мастацкіх (і нават жыццёвых) школ. Мастакі старэйшага пакалення, якія пра вайну ведаюць зусім не па чутках, прапанавалі чытачам творы, па фактуры набліжаны да мемуарыстыкі. Раман "Оболи крутые берега" Алеся Савіцкага (пераклад з белар. Н. Чайкі), пісьменніка, які прайшоў па сутнасці ўсе шляхі Вялікай Айчыннай, ад партызанскага атрада да Берліна, быў тройчы паранены, успрымаецца як хроніка часу, дзе агульнае, грамадскае спалучылася з індывідуальным, асабіста бачным і перажывым. Лакальнай і адначасова па-свойму ўніверсальнай рэтраспекцыяй гераічнага мінулага краіны

погляд на мінулае выказваюць і аўтары-пачаткоўцы. Да іх ліку адносіцца, напрыклад, Уладзімір Сяргееў, навучэнец III курса Мінскага дзяржаўнага машынабудуўнічага каледжа, які прапанаваў увазе чытачоў сваю конкурсную работу, прысвечаную 60-годдзю Вялікай Перамогі, аповяданне "Память одна на всех". Гэтыя і многія іншыя мастацкія публікацыі часопіса вымушаюць не толькі яшчэ раз згадаць гісторыю, але і дазваляюць глыбей асэнсаваць сучаснасць, само жыццё ў яго дыялектычнай складанасці.

Кругабег дзён сённяшніх гэтакасама знаходзіць адбітак у мастацкай прозе "Нёмана". Хацелася б падкрэсліць, што свой погляд на сучаснасць у часопісе маюць магчымасць выказаць як айчыныя літаратары, так і замежныя, — яго старонкі гасцінна раскрываюцца перад тымі і іншымі. Але своеасабліва "пільнасць" рэдакцыйнай рады да, так бы мовіць, "дысцыплінаванасці" аўтараў і карэктнасці тэкстаў, навідавоку.

Вядома, што ў беларускай літаратуры апошнім часам усё больш ґрунтоўна ўкараняюцца "новыя" жанры, раней не ўласцівыя нашаму прыгожаму пісьменству. Калі пра дэтэктыўную прозу ўжо мажліва сказаць, што яна няспынна і эфектыўна развіваецца, распаўсюджваецца, то фантастыка, фэнтэзі і містыка — хутэй "узыходзяць", але, безумоўна, надзвычай буйнай квеценню. Творы, прыналежныя да гэтых жанраў, перыядычна друкуюцца ў часопісе, арганічна дапаўняючы цэласную карціну сучаснай беларускай про-

КРОКІ ПА РОДНАЙ ЗЯМЛІ

ПАЭТКА ШУКАЕ СЛОВА

Адрасу пачну з верша:

*Здаецца, світае.
Камечу паперу.
Я слова шукаю
І знойдзецца, веру.
Я веру, што слова,
Адзінае слова
Знайду, адшукаю
Між тысячы слоў.
Адзінае слова,
Адзінае слова
Вярнуць толькі зможа
Спакой і любоў.*

Добры верш, ці не праўда?! А прачытаў я яго ў новай паэтычнай кнізе, якая называецца «Белыя свечкі каштанаў». Аўтар яе — гродзенская паэтка Марыя Шаўчонак. А надрукавана кніга ў Слонімскай друкарні.

Добры і прыгожа выдалены томік паэзіі ўражае. Але, напэўна, нехта захоча гэты зборнік моцна раскрытыкаваць. І знойдзе шмат недахопаў. Напрыклад, моўных. «Дык не будзь жа, душа мая, пленніцай», — піша паэтка. Чаму «пленніцай»? Ёсць жа выдатныя беларускія словы «паланянка», «нявольніца», «палонная». Ці такі радок: «І пасылаў ён адной ёй белых сняжынак прывет». А ці не лепш было знайсці беларускае слоўца «прывітанне» ці «вітанне»? Далёка не па-беларуску чытаюцца асобныя словы ў такіх радках, як «Жыві і ведай, што ты — Богам даная», «У гэты свет мне дан білет», «Адвечорак летні сонечны лёгкай дымкай заімглен», «Што ў той струне, што ў той мінуце», «Гарыць кляноў нягаснучы агонь» і іншыя. Чытаючы кнігу, адчуваеш, як рэжа слях тое, што паэтка не па-пісьменніцку шчыра эксплуатае слова «сонца». Яно прысутнічае амаль ва ўсіх вершах. А калі «сонца» ў нейкім творы адсутнічае, дык замест яго абавязкова ёсць словы «праменні», «сонечны». А ў зборніку больш за 200 вершаў. Таму атрымалася, умоўна кажучы, «сонечная кніга». У адным з вершаў М. Шаўчонак нават напісала: «Ва ўсім, ва ўсім было так многа сонца!». І яго ў вершах, сапраўды, безліч.

Дарэчы, падобныя прыклады сустракаюцца ў паэтычных зборніках іншых нашых паэтаў. Вось западзе ў душу адно слоўца — і пасеецца ў вершах. Але такая эксплуатацыя слоў толькі шкодзіць паэтычным радкам. Таму ад «сонца» не пасвятлелі вершы М. Шаўчонак, не сталі больш светлымі ў мастацкіх адносінах, больш глыбокімі па сэнсе, па эмацыянальным напале, з вышэйні сённяшняга дня такія паэтычныя радкі здаюцца, мякка кажучы, наўнымі.

Тым не менш, новы паэтычны зборнік «Белыя свечкі каштанаў» Марыі Шаўчонак вельмі шчыры. Ды і паэтка даўным-даўно не навічок у паэзіі — друкуецца ажно з 1954 года, выдала кнігі паэзіі «Белая ластаўка», «Святая зямлі», «Бацькоўскае імя», «Раса-расінка». Маладосць, радзіма і рамантыка ніколі не пакідалі паэтку. Рамантычная захопленасць светам, жыццём спалучаецца з рэальным раскрыццём паэтыкі, з дэталямі, якія ўмее вылучыць вока аўтаркі, нешта арыгінальнае запрыкмеціць, запомніць і па-мастацку ўлюбіна палаць. Падаць так, каб чытач запомніў, перачытаў і яму той ці іншы вобраз альбо верш спадабаўся. Вось як гэты:

*Нам здалася: словы — проста гукі.
Сярод іх патрэбнага няма...
Вочы — толькі вочы.
Потым — рукі.
Потым — вусны.
Потым — цішыня...*

Зборнік М. Шаўчонак складаецца з некалькіх раздзелаў. Ёсць тут санеты, песні, вершы-мініяцюры, васьмірадкоўі. Яны прасякнуты ўнутранай цэласнасцю, жаданнем падзяліцца самым запаветным (як у вершы «Белы май»):

*Іграй, іграй, мой белы май,
І музыкай, і словамі.
Не замаўкай, не ападай
Пялёткамі вшнёвымі...
Гары, гары, не дагарай
І стань маімі песнямі
Пра родны дом, пра родны край,
Пра ўсё, што ў сэрцы весняе.*

Марыя Шаўчонак шукае сваё паэтычнае слова. Ды дзе ж яго знойдзеш, як не ў родным краі, там, дзе гучаць знаёмыя народныя песні і «асыпаецца ў росы густы Млечны Шлях».

Анатоль МЯЛЬГУЙ

Сяргей ЧЫПРЫН

Жытківачы. Таму пісьменніку прыйшлося нялёгка: неабходна было самому сабраць усю інфармацыю, перапрацаваць яе і, абіраючыся на архіўныя дакументы, напісаць СВАЮ гісторыю Жытківачаў ад старажытнасці да нашых дзён.

«...налта хочацца, каб наш сінявокі край паўсюль ведалі, шанілі, паважалі і любілі гэтак, як любім яго мы, дзеці гэтай зямлі. Таму, прызнаша па шчырасці, і распачаты дзеля гэтага нарыс. А яшчэ таму, каб і самі, асабліва дзеці і моладзь (так кажучы ў маёй роднай вёсцы Вятчын, што схавалася ў лесе за легендарным КНЯЖ-возерам у жытківацкай частцы раёна) «не зракаліся памяці» і дбалі аб яго будучыні», — такімі словамі пачынаецца другі нарыс «Свая легенда».

Прысвячаецца твор 1025-годдзю Турава і 1000-годдзю Тураўскай епархіі. Як утварыўся горад? Як заўраўся? Хто такі князь Тур? На гэтыя і многія іншыя пытанні аўтар дае адказы. На 45-ці старонках аўтар змог падрабязна раскажаць пра 1025-гадовую гісторыю горада Турава, не абмінуўшы ўвагай ніводнай значнай падзеі, не забыўшыся ні пра адну знакамітую гістарычную асобу.

Сама назва дакументальнай аповесці «Памятаць, каб жыць» раскрывае змест твора. Людзям дзеля таго, каб жыць годна, ісці наперад і не паўтараць памылак, неабходна ведаць сваё мінулае. Міша Клява, Сяргей Санец, Косця Міхайлоўскі, Міхаіл Маток — маладыя хлопцы, якія сёння маглі б ралавацца жыццю, працай прыносяць карысць краіне і гадаваць сваіх дзяцей, загінулі на афганскай вайне. Але яны назаўсёды засталіся ў памяці сваіх родных, у памяці землякоў. Гэты раздзел з'яўляецца самым эмацыянальным з усёй кнігі. У яго ўвайшлі расказы бацькоў пра сваіх дзяцей. Калі чытаеш іх невялікія апаведы, сціскаецца сэрца: столькі пяшчоты, любові і няздзейсненых мар і спадзяванняў у іх.

«Ці ёсць большае гора, чым страта свайго дзіцяці? Навошта маё дзіця, маю кроў на чужую зямлю трэба было везці? Навошта?» Разам з маёй загінуўшага Мішы Клявы гэтым пытаннем задаецца і Уладзімір Гаўрыловіч. «Ці трэба беларусам войны?..

Ці трэба свету войны?..» — У пачатку аповесці піша аўтар.

Ээ, артыкулы і дыялогі, сабраныя пад адзінай назвай «Паяднаныя зямлі», апа- выдаюць пра жыхароў Жытківацкага раёна. Уладзімір Гаўрыловіч у кожным чалавеку бачыць нешта асаблівае: знешнасць, рысы характару, пэўныя звычкі, апісанне якіх стварае ўражанне, быццам аўтар блізка знаёмы з кожным сваім героем.

«Мне кінулася ў вочы яго падцягну- тасць, незвычайная для высокага чалавека акуратнасць: строгі карычневы кашома вельмі добра выпрасаваны, наваксаваныя туфлі. Ордэнская планка. Сівельныя скроні. Стомлены твар, але цёплы, незвычайны цёплы позірк. Чалавеку балелі ногі — ка- венька, на якую абціраўся, прымацілася ў куце каля дзвярэй...»

Чытаеш гэтыя радкі і пачынае здавацца, што асабіста ведаеш былога настаўніка і ды- рэктара Бялёўскай школы Сямёна Пят- ровіча Ачапоўскага. Фельчар-акушэр, на- стаўнікі, старшыня калгаса, палескі разьбяр — менавіта яны, жыхары Жытківачаў, сваёй дзейнасцю ўслаўлялі і ўслаўляюць родную зямлю, кожны дзень пішучы яе гісторыю.

Цяжка ўспрымаць чый-небудзь жыц- цяпіс толькі праз друкаванае слова, патрэ- бен і пэўны наглядны матэрыял. Разуме- тое і аўтар, таму біяграфія Жытківачаў ук- лючае ў сябе шмат ілюстрацый. Так у кнізе можна ўбачыць помнік Кірылу Тураўскаму, князю Канстанціну Астрожскаму, незвы- чайны крыж, які расце з зямлі на Барыса- глебскіх могілках і шмат іншага. Зборнік мае прыгожую ламінаваную вокладку з фотаздымкам, зроблены самім аўтарам: першыя сонечныя промні, вільготная ад ра- сы трава і зялёнае лісце вясковай раніцай.

Уладзімір Гаўрыловіч узгадвае словы на- шага славуэта земляка Кірылы Тураўскага: «не ризамі светлымі буди славен, но дельі добрыми». «Крокі па роднай зямлі» — безу- моўна, вельмі добрая справа. Але хочацца, каб не толькі Жытківачы, але і іншыя гарады ды мястэчкі Беларусі мелі свае кнігі-біяграфіі.

Вольга ЛЕШЧАНКА

ЯГО Ё БЕЛАРУСІ ПАМЯТАЮЦЬ

У пацвярджэнне гэтаму можна прывесці новае выданне, якое пабачыла свет, дзякуючы намаганням сяброў культурна-асветнага клуба «Спадчына»: цікавая і багата ілюстраваная брашура (адказ- нья за выпуск А. Белы, Н. Сармант, Г. Сіўчык), прысвечана 155-м угодкам з дня нараджэння першага прэзідэнта Чэхаславакіі Тамаша Масарыка.

Гэтага вялікага дзяржаўнага дзеяча Чэхаславакіі, выдатнага філо- сафа, добрага сябра беларусаў і проста неардынарнага чалавека ўспаміналі і ў сталіцы Беларусі. Сіламі культурна-асветнага клуба «Спадчына» ў Доме літаратара сумесна з амбасадай Чэхіі была пра- ведзена памятная вечарына ў гонар Тамаша Масарыка. У вечарыне бралі ўдзел пасол Чэхіі ў Беларусі Уладзімір Румл, сябры клуба «Спадчына» — вядомыя гісторыкі, мастакі, паэты і проста прыхільнікі беларуска-чэшскага сяброўства.

Усе выступаючыя з вялікай удзячнасцю да памяці Тамаша Ма- сарыка ўспаміналі тое, што дзякуючы яго падтрымцы, у Карлавым універсітэце ў Празе ў 20—30 гады мінулага стагоддзя было прызна- чана каля 500 стыпендыяў для беларускіх юнакоў і дзяўчат, якія ў той час выязджалі на вучобу ў гэтую славянскую краіну. Як адзначаецца ў Звароце сяброў культурна-асветнага клуба «Спадчына» з нагоды

гэтага юбілею, «Сярод былых пражакоў, так звалі беларускіх вы- пускнікоў Карлавага ўніверсітэта, прыкметны след у грамадскім і культурным жыцці як у Празе, так і ў Беларусі пакінулі доктар філа- логіі Янка Станкевіч, дактары філасофіі Мікола Ільяшэвіч і Ігнат Дварчанін, Тамаш Грыб, паэты і пісьменнікі Уладзімір Жылка, Франчук Грышкевіч, Віктар Вальтар... Жыццёвы прытулак у Празе знайшлі вялікія дзеячы, якія пакінулі значны след як у славянскай, так і сусветнай культуры. Гэта паэты Ларыса Геніюш і Масей Сяд- неў, оперны спявак Міхась Забэйда-Суміцкі...»

Усе гэтыя і іншыя, менш вядомыя факты былі адлюстраваны ў змястоўных дакладах удзельнікаў вечарыны, сяброў клуба «Спад- чына» — прафесара, доктара гістарычных навук Л. Лыча, доктара філалагічных навук А. Ліса, прафесара А. Саламонава, доктара гістарычных навук Анатоля Грышкевіча, прафесара БДУ, старшыні сябрыны «Беларусь-Чэхія» Ірыны Шаблюўскай, прафесара, док- тара эканамічных навук М. Савіцкага і іншых. Запамінальным мо- мантам вечарыны стала ўручэнне паслу У. Румлу твораў беларускіх мастакоў А. Цыркунова і А. Крывенкі — партрэта Т. Масарыка і іншых мастацкіх твораў, якія адлюстроўваюць пабрацімскія ад- носіны беларускага і чэшскага народаў. Усе гэтыя даклады, ус- паміны і выступленні знайшлі сваё месца на старонках новага вы- дання культурна-асветнага клуба «Спадчына». Навуковыя довады і аргументы тут падмацаваныя эмацыянальнымі вершамі паэтаў-ся- броў клуба «Спадчына» С. Панізніка і Я. Гучка, выявамі мастацкіх карцін, якія былі ўручаны прадстаўнікам чэшскай амбасады, а так- сама каларовымі фотаздымкамі самых прыгожых мясцін Залатоў Прагі.

Ёсць кнігі, якія ўжо фактам свайго існавання ўяўляюць рэальную пагрозу для крытыкі, што мае хлеб з прафесійнага чытання і на гэтай падставе разлічвае на безумоўную аўтарытэтнасць уласных вердыктаў для "публікі". Згаданыя кнігі не чакаюць падрыхтаванага, абазнанага, дасціпнага чытача: кожны шараговы масавай аўдыторыі, які трапляе ў іх "унутранае мора", мусяць стаць таленавітым, выключным, адзінкавым — словам, ён асуджаны на радасць/пакуты сумеснай з аўтарам творчасці.

ДАСКАНАЛАСЦЬ МАЎЧАННЯ:

калі і чаму не варта пісаць рэцэнзіі

Між тым, схільнасць сённяшніх айчынных пісьменнікаў утвараць "супольнасць" (адзін з чынінаў бягучага літаратурнага працэсу) асабіста мне бачыцца калі і не выдавочна міфічнаю, дык, прынамсі... віртуальнаю. І гэтая часова неадзельнасць "карпаратыўнага бессвядомага" мяне не засмучае, як не бачыцца падстава для апакаліптычных прагнозаў нявыяўленасць у пераважнай большасці цяперашніх беларускіх пісьменнікаў магучай цягі да "калектыўнай творчасці". Я ведаю творцаў, якія рушаць у нетры мастацкай славаеснасці з намерам адваяваць ці расчысціць там сабе такое месца, адкуль іх будзе відаць далёка і чуто *высо-о-ока*. Я даволі часта сутыкаюся з творцамі, якія ахвотна раскажваюць пра тое, што не маюць "напалеонаўскіх" задаткаў; таму яны моўчкі займаюць вольную (непрыкметна-неактуальную ці, наадварот, залішне экзатычную) нішу альбо цяргліва прыстройваюцца да чаргі тых, хто спадзяецца ўскараскацца на плечы папярэднікаў, каб з годнай сціпласцю паказаць сябе, не зважаючы на іншых. Найменш самотна я пачуваюся тады, калі згадаю пра пісьменнікаў, якія нікуды не рушаць і нікуды не караскаюцца, і амаль не гавораць паза межамі ўласна мастацкіх тэкстаў, але якія *насамрэч* Ёсць — людзьмі, а не "творчымі партрэтамі", што мараць стаць "хрэстаматыійнымі постацямі", Ёсць творцамі, што, бадай, сапраўды "пішуць як жывуць".

"Выйшаўшы з падземнага перахода, ад станцыі метро, на шырокай і чыстай ад снегу панелі апынуўся ў рэдкім, рухавым на-тоўпе. Іду паволі, разглядаюся і — дзіўнае, небывалае адчуванне — не бачу нікога, з кім быў знаёмы або сябраваў, чым нейчы воблік запамніўся.

Так не будзе калісьці для кагосьці і мяне самога.

Хоць людзей і не паменшае".

Прыведзены вышэй тэкст — з кнігі Янкі Брыля "З людзьмі і сам-насам: запісы, мініяцюры, эсэ" (Мн.: "Мастацкая літаратура", 2003). Здаецца, што другая частка назвы гэтага зборніка як бы пераважае першую. Я-герой існуе ў суладдзі са сваёю адзінотаю, яго "шматведанне" вядзе не ў самотнасць (прынамсі, не ў самотнасць адчайна-безвыходную), а да ўсведамлення спрадвечнай разумнасці існага ("гасцінец", пра які ведаюць многія, але наведваюць які адзінкі). Тое выяўляецца нават на лексічным узроўні стылю: у параўнанні з папярэднімі зборнікамі Брылёвай міні-прозы, тут даволі мала шматслоўных — сіне-стазійных — эпітэтаў (заснаваных на паяданні розных асацыяцый — зрокавых і слыхавых, зрокавых і дотыкавых і г.д.). Быццам аўтару становіцца важна проста гаварыць пра жыццё, а не "аднаўляць" яго "ў вобразах".

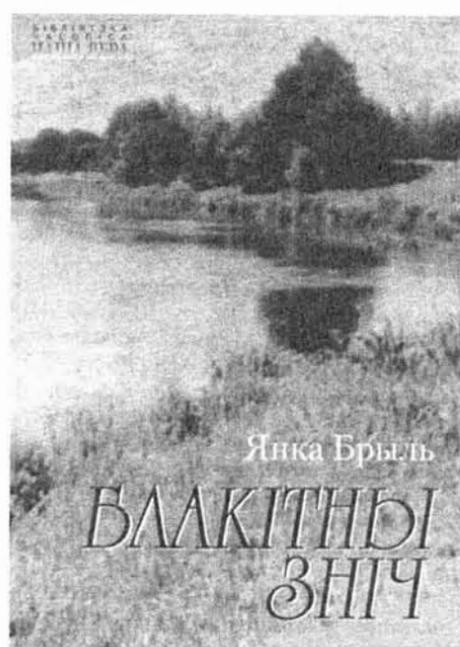
"Па замежным радзі — незнаёмая песня. З тых, што сапраўдныя.

І журботна, можа, нават шчасліва падумалася, адчулася: колькі цудоўных песень розных народаў не давалася, не давадзецца пачуць!.."

Апошняя цытата — з леташняй кнігі Янкі Брыля "Блакітны зніч. Лірычнае" (Мн.: Выдавецтва "Про Хрысто"), што пачыла свет у серыі, заснаванай у 2002 годзе часопісам "Наша вера" (рэдактар серыі К. Лялюко). Невялікі (дзесятак дзве старонкі) зборнік склалі два раздзелы лірычнай міні-прозы ("Ці-шы-ня", "Ляцела зя-

юля"), а таксама "Нашы разлукі" — якія, папраўдзе, не паддаюцца жанравай атрыбуцыі (не ўспаміны, не развітанне, не споведзь), бо хто здолее вызначыць, напрыклад, "жанр" жыцця, альбо "жанравую прыналежнасць" кахання ці роднасці?..

Мне давялося чытаць ці не ўсе зборнікі мініяцюры Янкі Брыля: спачатку таго вымагагі абставіны філфакаўскага студэнцтва (так, адзіная мая "лінгвістычная" курсавая работа па стылістыцы мовы — яе чытала нам Ніна Іванаўна Гілевіч, — была прысвечана "Стылісмаў майстэрству прозы Я. Брыля"), пасля — спецыфічныя ўяўленні аб прафесіяналізме крытыка (пішаць пра сучасны літаратурны працэс — мусіш імкнуцца чытаць усё тое, што яго рэальна складае), зараз — спецыфічная форма *кнігаманіі* (не чытаць ужо не можаш, хоць пераважна большасць прачытанага рашуча не спрыяе набыццю аптымізму — хоць анталагічнага, хоць асабістага)... Чым

га графамана ці, барані Божа, плагіятара. Мастака, натуральна, пакрыўдзіць кожны можа... Ды "лірычнае", уключанае ў "Блакітны зніч", не мае патрэбы ў каменціраванні; бадай, толькі ў падручніку ці ўласна навуковым (літаратуразнаўчым) даследаванні раскладанне аўтаравага стылю на "атамы" зместу і формы выглядала б матываваным. Ні аналіз сапраўды *паэтычнай* лексікі Брылёвых мініяцюры, ні складанне "матэматычных графікаў" іх рытміка-інтанацыйнага малонка, ні "ідэйна-тэматычна-праблемная" каталагізацыя наўрад ці будуць мець вынікам адказ на пытанне, якое найперш — і, здаецца, найбольш, — вярэдзіць розум ды сэрца *ўважлівага чытача: калі, у які момант звыклых, простых, "празаічных" рэчы, што намулялі вока не аднаму пакаленню нашых (і нянашых) творцаў, становяцца часткаю "тонкага" — паэтычнага — свету?*

"Надрэчны, прылясны закутак, прыго-

больш літаратуры праходзіць перад вачыма (ад нашых "брутальных паэтаў", як напышліва карануюць родных "літавангардыстаў" іх жа паплечнікі па контр-(суб-)культуры, — да іхніх геніяў, талентаў, ідалаў і "проста класікаў"), тым менш верагоднай падаецца магчымасць адшукання *адпаведных слоў* для той "ці-шы-ні", якою ёсць Сапраўдная Літаратура:

"...На пясчаны, матава-шэры, злёгка прыснежаны пясок няспынна, ленна на-кочваліся зусім прыземленыя хвалечкі. А вароны як быццам упершыню ўбачыліся мне прыгожымі ў сваёй чарнаце, ад дзюбы да хваста, з попельна-шэрымі, удала выкраенымі ды ўшугаванымі плямамі. Можа, таму і прыгожымі, што ў надморскай ціхай яснасці — ад нас да далёкага-далёкага неба-краю..."

Зрэшты, гэта белетрысты могуць шчыра верыць у тое, быццам "раман-цытата" — арыгінальны мастацкі твор. Крытык, які ў адцаі заміляваны ад творчасці Пісьменніка паставіў бы пад "цэнтоннай" (складзенай з чужых цытат) рэцэнзіяй уласнае прозвішча, займеў бы славу прэтэнцыёзна-

жы восеньскі адвяхорак. Я любавалася гэтым пазалетася. А цяпер у сонечна-зялёным чэрвені, таксама адвяхоркам, мой у свой час апісаны пейзаж пакрыўся рухомым, чорна-пярэстым статкам каровячага маладняку. Гладкія, вясёлыя цялухі на супрацьлеглым беразе ракі, адхонным, як у бродзе, спусціліся напіцца, тоўпячыся мірна і задаволена смокчучы жывую, чыстую ваду. Адны, удосталь напіўшыся, а ўсё ж нібы й нехаця адыходзілі зноў на траву, другія замянялі іх, і так памалу, няспешна ўсе напіліся і пачалі спахваля разбрыдацца па пашы..."

Я — не ведаю. Дакладней, ёсць пэўныя меркаванні наконт творчага метаду Янкі Брыля, дзе пантэістычнае светаадчуванне ўрочаўляецца ў адмысловым *лірэпасе*; прычым многія мініяцюры не столькі нагадваюць асобныя вершы ў прозе, колькі ўяўляюцца часткамі паэмы, дзе асобнае паслядоўна лучыцца з універсальным. Але я насамрэч не ведаю, чаму ў Янкі Брыля атрымліваецца вышталенае ў сваёй прастасці і адзінкавасці *мастаца слова* там, дзе ў іншых "высоўваецца" *сярмяжная*

праўда, горкая доля і... г.д. (па спісе). Не першы раз даводзіцца прызнавацца ў гэтым няведанні. І, уяўляецца, не сорамна. Бо ёсць словы, якія жывуць толькі для пэўнага чалавека, з ім яны сталююць і мудруюць, і толькі яму адкрываюцца іх сапраўдная глыбіня, іх *непаўторнасць* — і непаўтаральнасць:

"Адна з яе даўніх сябровак, ужо слабенкая равеніца, па тэлефоне, плачучы, і раіла, і прасіла мяне напісаць пра яе, сказаўшы і паўтарыўшы двойчы: «Прыгожа, светла напісана. Ніна Міхайлаўна... Ніначка... гэтага варта!»"

Сяброўка нашай сям'і з маладых, вярнуўшыся з замежнай паездкі праз два тыдні пасля пахавання, папрасіла мяне паехаць з ёю на могілкі. З кветкамі і знічамі, як у католікаў, аднак не з адкрытым стэарынавым агеньчыкам у кардонным сподку, а пад блакітным пластмасавым каптуркам.

Яны гарэлі, а я глядзеў на іх, упершыню такіх для мяне. Зняўшы шапку пад золкае церушэнне недарэчнага дажджу, з пашанай бачыў на вуснах сяброўкі шэпт яе шчырай малітвы, а ў сціпленкай красе блакітна ўрачыстых знічаў каля букета новых кветак у душы ажывала, жыло адчуванне высокага, чыстага, вечнага неба свету над змрочна прыціснутай хмарами, грэшнай, любай зямлёю..."

Гэтым абзацамі завяршаецца трэці раздзел "Блакітнага зніча" (а з ім — і сама кніга). "Нашы разлукі" можна параўнаць са своеасаблівым "прозіметрумам". Размова, натуральна, не пра пераіканне вершаваных фрагментаў у празаічныя — і наадварот... Але чаргаванне лістоў Івана Антонавіча і ягонай жонкі Ніны Міхайлаўны са згадкамі пра ростані, якіх не бракавала на працягу, прынамсі, чатырох у шасці дзесяткаў іх "сумеснай долі", стварае ўражанне якраз таго адмысловага *лірэпасу*, дзе гарантам захавання апавядальніцкай аб'ектыўнасці становіцца, як ні дзіўна, дакладнасць у аднаўленні пачуццяў, эмоцый, адчуванняў. Першы з надрукаваных лістоў прыкладна датаваны аўтарам пачаткам лістапада 1944 года, апошні — чввёртым мая 1964 года. У агульнай плыні сучаснай эпістальярнай літаратуры гэтае ліставанне вылучаецца *непадробнай* прыватнасцю, нават *інтымнасцю* (тут — адсутнасцю разліку на публічную "кар'еру" сямейнай перапіскі) таго, *пра што і як* гаворыцца; мяне, напрыклад, уразіў зварот аўтараў лістоў адно да аднаго з вялікай літары ("Табе", "Цябе", "Ты") — і тады, калі яны былі яшчэ не жанатая, і праз дваццаць год у шлюб. Цікава, што падчас успамінаў пра "знакавыя" для сямейнай гісторыі падзеі пісьменніцкая назіральнасць (якая ў Брылёвай прозе калі-нікалі мяжуе са з'еллівасцю, зрэшты, заўсёды трапнай) незаўважна выхоплівае амаль зопчанкаўскія сюжэты з самай *суровай* будзённасці:

"23 студзеня 45-га мы з Нінай распісаліся ў Міры, у загсаўскім пакойчыку ў цагляным доме райміліцыі. Уся шлюбная ўрачыстасць заключалася ў тым, што сухая і з твару панура чыноўніца, аддаючы мне пасведчанне, сказала: «Ну вот. А если захотите развестись, придется платить три тысячи, штраф»."

Наогул жа падалося, што ў "Блакітным знічы", асабліва калі параўноўваць яго і са зборнікамі больш як дзесяцігадовай даўніны (напрыклад, з "Пішу як жыву" (1994)), і нават з адносна нядаўняй кнігай "З людзьмі і сам-насам", апавядальнік з відавочна меншай пільнасцю ўглядаецца ў "цывілізацыю" (наваколле, абжытае і, на жаль, перастворанае чалавекам), адчуваючы ўсё большую роднасць з сусветам дачалавечым. Быццам "планета людзей", у адрозненне ад прыроднага сусвету, калі і здольная яго яшчэ чым-небудзь здзівіць, дык адно... *ЦІШЫНЁ*:

"Колькі маўчання ў самоце!

І што ж я ўжо такое вымаўчу?.."

Ёсць кнігі, на якія нельга пісаць рэцэнзіі: любая інтэрпрэтацыя станецца кенатафіяй, пустой "магілай" для псеўдапрафесійнай увішнасці. Але менавіта гэтыя кнігі даюць рэальны шанец заўсёднаму каментарату стацца творцам *уласнага сонца*, хай сабе і складзенага з палахлівых трымценняў запаленага кімсьці зніча.

Кажуць, быццам той, хто карыстаецца чужымі словамі, неўзабаве не здолее ўспомніць свае. У такім разе вышэйшая ступень крытыкавай дасканаласці — *красамоўна маўчаць*.

Дык "што ж я ўжо такое вымаўчу?.."

Ірына ШАЎЛЯКОВА

Казімір КАМЕЙША

Вяртанне ў Каралішчавічы

Плач па Доме

Дом прадалі без Дома згоды, Той Дом, дзе грэлася душа, Дзе я не госцем быў заўсёды, А ў госці песню запрашаў.

За медзякі ўсяго якіясь Звон медных сосен прадалі. І нашы сцежкі гаманкія Як ручайкі, кудысь сплылі.

З далёкіх вёрст, як здані, цені

Хадой знаёмаю ідуць. Жывуць дыханнем нашым сцены І помняць нашу хаду.

Гляджу, і бачу як праз слёзы, Праз памяць мшыстыя камлі. Даруйце, елкі і бярозы, І вас таксама прадалі.

Даруй мне, Дом! Твой даўні голас Яшчэ згадаецца не раз. І вы даруйце, дзядзька Колас, — Не запыталіся і ў вас.

Сойка

Памяці Анатоля Вялюгіна

Не трывожыў я сон твой, Але сёння ізноў З Каралішчавіч сойка Заляцела ў акно.

Азірнула зірката Стол і ўсё ля стала. І ўсе дні, як зярняты, Адным махам здзяўбла.

Шыба дзынкнула: "Толя!" У прылессі густым. Гэта ж, крэсла пустое, Стол — таксама пусты.

Толькі памяць-галубка — Можна, чутна табе? — Друкаванаю дзюбкай Зерні літар дзяўбе.

Ды ўсміхаецца зрэдку, Ды гартае тамы. Цягне зноў у карэтку Аркуш белы зімы.

І сцягою дарагою Зноў радок твой ляціць. Кулямётнай чаргою Стракаціць, Стракаціць...

Сонца гэтак высока. Хмар нідзе не відно. І душа: нібы сойка, Залятае ў акно.

Не чапайце пюшкы, Што ляцела здалёк! ...І працягвае птушка Абарваны радок...

Залатой зіхоткасці камлі. Залаты, у сініх прохвах ранак. Сосны гэтак блізка падышлі, Што, здаецца, ступяць і на ганак.

Нам зусім не спіцца па начах. Можна, і не трэба спаць паэту. Вечарам наведалі Апчак. Паўтарыць бы раницаю гэта.

Зноў вятры з-пад Мінска намялі Столькі снегу ў кошыкі галінаў. Лішняга, мой дружа, не мялі, — Самі вершы просяць супачыну.

Некаму — адзін толькі радок, А камусьці — цэлую вязанку. І вярочкаю пляцецца крок Да акна чарнявае каханкі.

Хоць зіма, а цёпла на душы, І сябры ўсміхаюцца пацешна. Грэх — у лесе тым не саграшыць, А калі не грэх, Дык проста смешна.

Вячорнае вогнішча

Пацягне часам з памяці дымком, Ён і ў радку салодка адгукнецца. Чыя там постаць удваіх з кійком Праз зараснік да вогнішча крадзеца?

Сівы, як лунь. Ды гэта ж сам Лынькоў, Аж полымем берэт яго бярэцца. Але бярэ нямоглаю рукою Цяпла ляснога лёгкае бярэцца.

Хто ў скоках не адзін згубіў абцас, Запомніце агню святочны танец. Ён абдымае талю, як пас, І скача, і ля кронаў недзе тае.

І ўпрысядкі, і кругам ён ідзе, То б'е крылом, як гэны "кукарэка", То дымам запляцецца ў барадзе І там засне на добрага паўвека.

І кружыцца пахмельна галава Ды бляскам маладым яснеюць вочы. І сыпле вечар жартам з рукава, І ноч сама на цэлы лес рагоча.

Прамовіць нехта: — Што ж пайшлі... Пара! А ў небе гэтак гарача і зорна! І рэха будзе доўга паўтараць Усё, што тут жа стане непаўторным.

Астыла тое вогнішча даўно. Развееў вецер часу попел шэры. Усё сышло — і болей не відно, — І жарсці ўцех, і добрыя намеры.

У вырай адляцела столькі слоў, Сатлела ў прыску столькі прыпамінаў! ...Агонь вячорны дагарэў ізноў, А дроў ніхто чамусьці не падкінуў.

Бярозавік

Бывала, сядзе снег, І гэты кут абжыты Так ярка палысне Пралескавым блакітам.

Займаў тады пасады У доміку святлейшым. Пан Стэфановіч сам, Даяр бяроз тутэйшых.

Падсочваў і хваліў Ён свой напой цвярозы. Ён гэтак іх даў, Аж плакалі бярозы.

Ад раницы гасцей, Як мурашоў у пана. З тых самых творчых сцен І з болей паважаных.

Хто вечарам, да зор, А хто і з чаркай, нанач. І мінскі пракурор Сюды заглядаў нават.

Не рыфмаў перазвон Ён слухаў тут, вядома. Асобны свой бідон Ён меў у светлым доме.

Адтала язьмя... Салодкі дар бяздонны. Плылі на Мінск пасля Салодкія бідоны.

Сам час прыйшоў з пілой На светлыя дзялянкі. І вас — як не было, Салодкія бялянкі.

Грымотная шаша Ірве душу, як міна. І цешыцца душа Салодкім прыпамінам.

Сяргей ЛАПУЦЬ — студэнт II курса БНТУ. Змалку захапляецца беларускай паэзіяй, у прыватнасці, творчасцю Максіма Багдановіча. Вершы пачаў пісаць у 16 гадоў. У "ЛіМе" друкуецца ўпершыню.

І быць сярод чужых тутэйшым, Звяном слабым у ланцугу. Магчыма, гэты шлях не лепшы, Ды ў ланцугах быць не магу...

Які мне лёс наканаваны? Якой дарогаю ісці? Ды праўда ў часе пахавана, Шукаць яе мне — не знайсці.

ПРОЧ ВАС

Проч Вас нікога не патрэбна. Проч Вас нікога не хачу. Шчэ колькі гэтых слоў дарэмных ў чаканні марным напішу. Шчэ колькі думаў летуценных

Пра Вас, шчэ колькі будзе мар... Вы ў гэтым свеце, несумненна, Найпрыгажэйшы Божы дар.

ЖАДАНЫ ГОСЦЬ

Вялікі дзякуй, што ты ёсць, Маёй душы жаданы госць І мроя думак летуценных. О, колькі ўжо гадзін прыемных спазнаў, калі цябе спаткаў. Я б за цябе усё аддаў, Маёй душы жаданы госць. Каханне ёсць на свеце, ёсць.

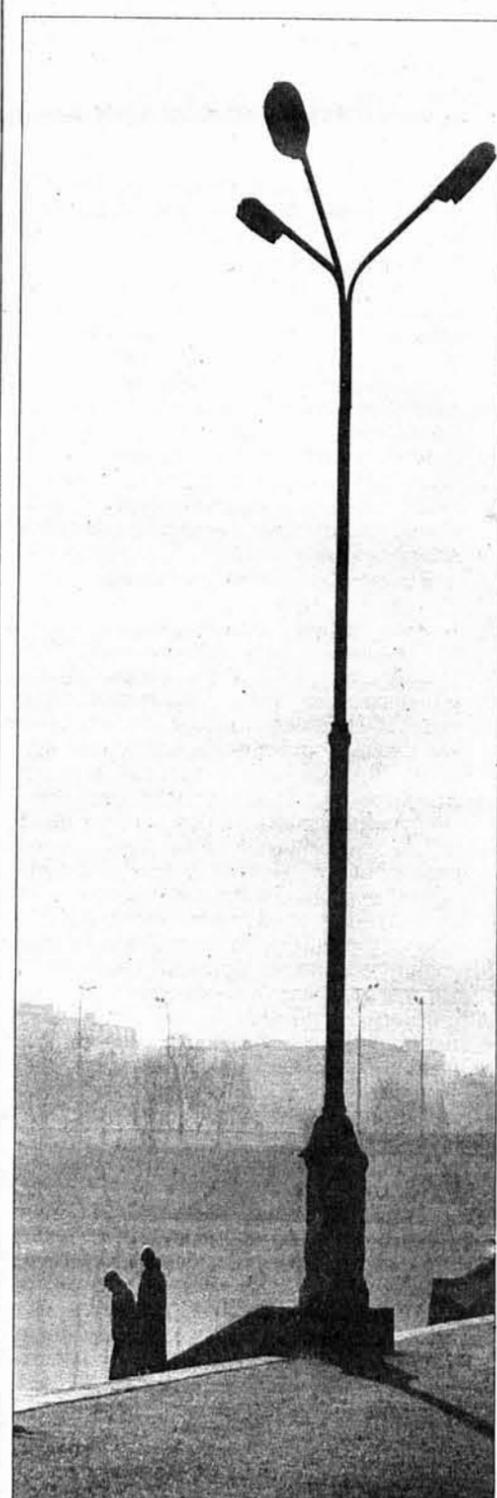
Сяргей ЛАПУЦЬ

ЛЁС

Які мне лёс наканаваны? Якой дарогаю ісці? Ды праўда ў часе пахавана, Шукаць яе мне — не знайсці.

Блукаць, чакаць, змагацца, біцца, Знявервацца ва ўсіх, ва ўсім. І да надзеі зноў туліцца, І быць сярод сваіх чужым.

Ён прыгадаў тую даўнюю паездку ў Рыгу нечакана і неспадзеўна. Менавіта ідучы паўз Чырвоны касцёл. Тады, як і цяпер, восень перад зімоваю сцюжаю закалыхвала наваколле. Няспешна і няўлоўна, дзень да дня зніжаючы хмары на небе, ранішняй стыласцю агортаючы смарагдавыя, яшчэ не ачэзлыя травы на газонах і гарадскіх лужках, камечачы лістоту і дадаючы ў яе пражылькі спелага колеру жаўцізны. Нават васковасці. Не раўнууючы, як гадзі жыцця высушваючы і зморшчваючы твар чалавека, нападваючы кроў у жылах атрутнасцю пабачанага і перажытага. Калі здаровая і жыццядайная чырвань ціхутка выпампоўваецца жоўцю...

Рыга і Мінск у адну хвіліну быццам змяшаліся, запоўнілі адно адным. І той, далёкі восеньскі дзень зліўся ў моцным французскім пацалунку з сённяшнім, цяперашнім, васьм гэтым.

Сплылі ў нікуды два дзесяцігоддзі. Праваліліся ў няўгледнае прадонне. Яму зрабілася хораша і ўтульна ў самім сабе, у Рызе-Мінску, у юнацтва-сталасці. Дзіўна, але ён нават адчуў, што і валасы на галаве нібы пагусцелі ды набылі аднолькавы колер, пазбавіўшыся ад недарэчнай і ранняй сівізны.

Інстынктыўна саўгануўшы руку ў кішэню па цыгарэту ды запальнічку, выпягнуў і заціснуў у губах беламорыну, а замест газавай пстрыкалкі чыркануў запалкай. Ён не здзівіўся, чаму ў кішэні беламорына замест "Прэм'ера" ды пінскія запалкі там, дзе заўсёды ляжала выкшталцона чорная запальнічка.

Вечер падханіў выдыхнуты згустак тытунёвага дыму і панёс паўз тратуар — у бок сухотнага каштана.

Вока выхапіла з рэдзенькага ў нядзельную раніцу натоўпіку на аўтобусным прыпынку гожаку і стройную постаць дзяўчыны ў завьшанай спаднічцы і побач старэчае цела бабулі з хатульком у адной руцэ ды вядром з сіношнымі пераспелымі слівамі ў другой. Мінулае і будучына стаялі поруч, не бачачы і не заўважаючы адно аднае. Хмара сплыла з лапіка неба, і між дзяўчынай і старой рассыпаўся сноп промняў, пазначыўшы адлегласць паміж імі. Нават сонца забалася, а, можа, і не захацела злучыць ды абагрэць высокі абцасік-маладосці і стаптаны чаравік старасці...

Яму раптам да нематы зрабілася шкада бабулі, яе скрыўленых рэўматызмам рук і ног, твару, на якім бесшкдабны час пакінуў разоры свайго нябачнага плуга.

Першай у прычыненія дзверы аўтобуса ўскочыла дзяўчына і апошняя з пакальцяў уткнулася ў вантробу машыны старая. Ля прыпынку засталася ляжаць тры растрэсканыя слівы...

У той восеньскі дзень ён упершыню пабачыў Домскі сабор. Нясмела і асцярожна, ці не баючыся, зайшоў. Здзівіла прастора, унутраная стромкасць і бязлюддзе, а яшчэ гладкія драўляныя лаўкі.

"Абцалі ж арганні канцэрт. Я ўчора набыў квіток на яго. Хачу пачуць чароўныя гукі аргана. Гэта ж, відаць, не тое, што на заезджанай кружэлцы ў студэнцкім інтэрнаце. Душа патрабуе незвычайнага, казаннага, не штодзённага... Бо і сам зраблю яшчэ многае: цела поўнае сілы і моцы... Я хачу пачуць арган!"

У сваёй паспешлівасці ён не заўважыў акуратнай абвесткі на дзвярах — канцэрт адмяняўся.

"Але прычым той восеньскі дзень і цяперашні, сённяшні? Няўжо толькі з-за аддаленага падабенства Рыжскага сабора і Чырвонага касцёла?"

Глупства. Я засумаваў па зацяжных ды імжыстых восеньскіх дажджах. Толькі ж не трэба ніколі спынацца. Усё павінна адбывацца сваім парадкам, злучаючы ў ланцужок звёнцы жыцця. Дзень чапляецца за дзень, месяц за месяц, а год — за год. Вось толькі сёння нехта незнарок ці наўмысна скруціў мой ланцужок у вузел-вузельчык. Хаця дурнота гэта. Не больш і не менш".

— Чаму дурнота, братка ты мой?

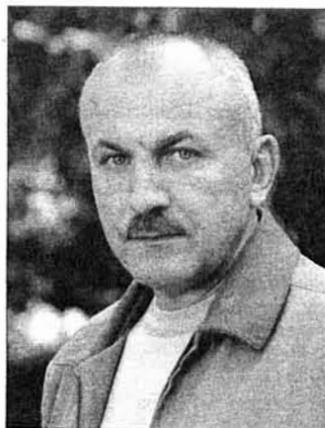
Побач з ім стаяў ён сам жа. Не здань, а з плоці і крыві, з сумнымі ўдмлівымі вачыма, якія пазіралі ў невядомую і недасягалую далячыню.

— Ведаю, што ты пачаў цяпер перад тым, як легчы спаць, — маліцца. "Ойча

наш" — тры разы. Самааддана, працула і з замілаваннем, — другі ён зірнуў на першага, — ці дапамагае?

Першы маўчаў, трымаючы ў губах пагаслую папяросіну. Толькі зараз ён зразумеў, што ў глыбіні душы прадчуваў гэту сустрэчу. Думка пра яе ўвесь час ліпела ў закутках падсвядомасці. Пра гэта

Анатоль КАЗЛЮЎ

Вузельчык на ланцужку...

Апавяданне

яшчэ кажуць, як пра сустрэчу са сваім сумленнем. Але звычайна такое адбываецца перад сном. Калі чалавек прайшоў сваю дарогу, перагарнуў апошнюю старонку жыцця і змяніць анічагусенькі ўжо не можа.

— Не хвалойся, я не вястун смерці, — другі ён усміхнуўся, і ў яго вачах блісканулі хітрынкі. Як сярод глухой цямноты ночы два светлякі наўзбоч дарогі. Калі здаецца, што ты заблукаў, ідучы вобмацкам, спадзеючыся толькі на ўнутраны, інстынктыўны зрок, ды раптам — пара зеленавата-бляклых светлякоў у абраселай траве. І ўсё змяняецца. Ты адчуваеш і дарогу, і наваколле, нават прыгадваеш, дзе якая калдобіна ці паваленае дрэва знаходзіцца.

— Стаміўся? — спачувальна, як можа спытаць толькі маці, гаворыць другі ён. — Вядома ж. Прабач за бязглуздае пытанне. Падараванае жыццё — не толькі суцэльнай радасці і задавальненні. А душу жэйшае выпрабаванне на трывушчасць і моц, стойкасць у пераадоленні праблем і нягод, якія, быццам перадлетняя машкарэча, даймаюць з усіх бакоў. Кажу табе прапісныя ісціны, якія ты даўно зразумеў сам, але, ведаю, што не спасціг яшчэ іншае: навучыся дараваць усё і ўсім. Мозгам ты разумеш гэты Божы завет, але душой не можаш прыняць.

Першы хмыкнуў, хоць яму карцела рагатнуць на ўсе грудзі: "Якая глыбіня ў павучальнай думцы. Шыльдачкі з падобнымі словамі прымацаваныя ледзь не на кожным малітоўным доме. Маўляў, палюбі бліжняга свайго, як самога сябе. Я і палюбіў бы, каб мог. Але баюся, што застануся без апошняй кашулі..."

— Вось-вось, — другі ён самотна і неяк безнадзейна ўздыхнуў, — усе вы баіцеся за тое, што на вас, а не за тое, што ў вас. Я ведаю, можаш не пераконваць, што жыццё незваротна перакулілася, памяняліся месцамі прырытэты і каштоўнасці. Цяпер белае выдаецца за чорнае, а чорнае — за чырвонае. Што зашмат крыві і злобы, нянавісці вакол. І справа нават не ў выжыванні, а ў барацьбе за ўтульнасць ды выгоды... Пра ўсё гэта я ведаю. Як-нікак, а знаходжуся ўвесь час побач з табою, хоць ты не хочаш гэтага заўважаць. Бяда ў тым, што пачалі ў чалавеку забіваць чалавека. І ты ў шэрагах тых, хто робіць тое ж. Нават смак і асалоду адчуў. Праўда?

Першы прамаўчаў. Толькі сцепануў плечукамі.

Яны няспешна ішлі па праспекце ў бок плошчы Перамогі. З вымеценых тратуараў дворнікі прыбіралі сям-там апалыя самотныя клянова-ліпа-каштанаваыя лісты. Розных колераў, адценняў і

памераў. У чыстым ды дагледжаным горадзе адчувалася пыкальнае адзіноце. А, можа, гэта толькі для іх дваіх: для яго першага і яго другога, што знаходзіліся побач і ў той жа час недасяжна далёка адзін ад аднаго. Але іх пакуль што знітоўвала павуціністая павязь аднакрэўнасці ды злучалі пераплеценныя звёнцы ланцужка.

Дворнікі-прыбіралы, чамусьці адны мужчыны, з саўкамі і абгрызенымі бетоннымі венікамі ганяліся за рознакаляровай восеньскай прыгажосцю. Вонкавая чысціна без чысціні духоўнай — нешта ірэальнае і парадасальнае.

Яны крочылі плячо ў плячо. І хоць былі падобныя між сабою, як два зярняткі проса, на іх ніхто не звяртаў увагу. Параўняўшыся з былой кавярняй, сярод заўсёднай празванай "мутным вокам", другі ён запаволіў хаду, на гладкі лоб набеглі зморшчыны, куткі губ таргануліся.

— Ты яшчэ не забыў Люсю? — другі ён прыпыніўся.

Першы судакрануўся з ім плячом.

— Мабыць, забыў, — другі ён пера-

плёў пальцы рук; нервова хруснулі суставы. Гук атрымаўся, быццам ад зламазнага сухога голля: прарэзлівы і пасярод праспекта ненатуральны. — Дык вось, засілілася яна сем гадоў таму. А помніш, якая была лялька? Ёй бы па подзьумах шпацыраваць, лашчыць прыгажосцю мужчынскія вочы, кахаць ды быць каханаю, панараджаць дзяцей, а яна — вяроўчыну на шыю. Не пытаешся, чаму? Здагадваешся, — другі ён зрушыў з месца. — Вядома, страшна, калі няма ўнутранага суладдзя з сабою.

— Але ж так жывуць тысячы, — адважыўся запярэчыць першы другому. — Жывуць, знаходзячы радасці ў дробязях, з якіх і складаецца жыццё. Вось я шчаслівы, што сёння нечакана для сябе не вылежваўся ў выхадны, а чамусьці папёрся да Чырвонага касцёла, прыгадаў Рыгу і сабор, нават пачуў гукі аргана, якія насамрэч жыўцом і не чуў. А яшчэ ўчора хацелася выць ад спустошанасці, душу моцна зацугляла нудота. Нават ад сустрэчы з палобоўніцай адмовіўся. Бачыш, тое было ўчора, а сёння ўжо другі цымус. Мне добра і спакойна. Проста трэба навучыцца перачакаць. Памятаеш, што было напісана на пярсцёнку мудрага Саламона?

— Так-так, — хрыплавата выдыхнуў другі.

Першы зірнуў на яго і ўсё зразумеў.

— Значыць, ты мяне павёў да касцёла, каб вярнуць у мінулае, калі здаецца, што ў жыцці для цябе не існуе нічога немагчымага. Захацеў — і яно будзе.

— Не спытайся з высновамі, — другі ён дакрануў далонню да локця першага. — Сам жа толькі што даводзіў: трэба ўмець перачакаць, не падганяць таго, што і само прыйдзе.

— Дык што з Люсяй надарылася? Чаму яна так?

— Звычайна СНІД. Для вас, цяперашніх, звычайны. Яна не хацела здавацца, як магла, так і змагалася, але, прабач, мяжа цяпер у кожнага свая. Рана ці позна, а ўсе сплываюць свае даўгі. У свеце прадумана кожная драбніца. Памятаеш, у школе нас вучылі: нішто нікуды не знікае. Праўда, раней даводзілі, што толькі ўчынк адгукваюцца ў будучым, а вось цяпер, здаецца, усведамляюць, што і думка са словам — матэрыя.

— Люся ж не была гуляшчаю лярвай, — быццам не чуў першы другога. — Яна заўсёды мела аднаго партнёра. Пакуль знаходзілася з кімсьці, то іншых на стрэл да сябе не падпускала. Я ведаю пра гэта. Можа, пачала калоцца, ці...

— Яе мінулае ўжо не перапішаш... Хоць у свой час усё магло скласціся зусім па-іншаму. З памяці ж яшчэ не сцёрся той вечар, калі, добра пася-

дзеўшы ў "мутным воку", ты запрык-меніў маладзенькую актрысулю з Купалаўскага. Наіўны тварык, сарамліва ўнураны ў стол вочкі, далонькі прыкрываюць акруглыя калені. Ну, проста тургенёўская паненка, уся чысценькая — і душой, і целам, — быццам кропелька са святой крыніцы. І Люська для цябе зрабілася нецікавай, у адно імгненне — былой, поўнасю зведанай. Яна адразу гэта адчула. Каму-каму, а жанчынам такое дадзена прыродай. Люська табе не назаляла, яна пайшла, як гаварылі на той час, "па сталах". Ані словам цябе не папракнуўшы. Бо ты сам зрабіў выбар. Шкада, але забыўся ў твая хвіліны, што твая чысцютка крынічная кропелька — актрыса. Якая сербанула і паспытала ўсяго аж праз губу.

— Не трэба пра сумнае. За сабою ніякай віны не адчуваю, — занадта спакойна прамовіў першы. — З Люськай у мяне ўсё роўна нічога б не атрымалася.

— А з актрысулай? — уелліва-кпліва спытаў другі. — Яна ж на трэці дзень цябе пракінула. Адправіла далёка-далёка.

Бо мела свае планы. Незразумелыя і недасяжныя для цябе. Люська ж, няшчасная, усё спадзівалася, што адумаешся, папросіш прабачэння... Яна б даравала. Табе абавязкова даравала б.

— Я адзінокі воўк па жыцці. Ты ж гэта ведаш.

— Ведаю. Ад шчасця адзіноты цябе і ратую, — хмыкнуў другі ён. — Няўжо яшчэ не дайшло, дзеля чаго завязаўся ў вузельчык твой ланцужок жыцця? Чаму зблыталіся, злучыўшыся ў адно, мінулае і сёння?

Першы маўчаў. Ён пазіраў на белы катэр, які мінчукі некалі называлі водным трамвайчыкам, што плыў па цёмнай восеньскай вадзе Свіслачы. Размаітыя сцяжкі трапяталіся ад ветру. Адтуль, з палубы, прыглушана даносілася знаёмая мелодыя — хіт канца васьмідзесятых гадоў.

Перад вачамі праплыла старая з хатулём у адной руцэ і вядром сіношных сліў у другой. Вабная фігурка дзяўчыны на высокіх абцасіках. Расчыненыя дзверы аўтобуса і тры парэпаныя слівы каля апусцелых лавак прыпынка. А яшчэ памроіліся адтуль, з белага катэра самотна-ўсмешлівыя вочы Люські ды прыцішаным ветрам нібы даносіўся ейны голас: "Мы ж з табою ніколі-ніколі не разлучымся. Праўда? Як у казцы, будзем жыць доўга ды шчасліва і памром у адзін дзень".

— Бачыш, яшчэ дарэшты не засох у тваёй душы парастак адказнасці за лёсы іншых, тых, да каго спрычынляўся. Не так усё безнадзейна, як мне здавалася, — другі ён абмінуў пяток галубоў, якія дзяўблі засохлы кавалек батона. — Ты ганарышся сваёй незалежнасцю. Тым, што нікому і нічым не абавязаны. На справе ж так ніколі не бывае — хай чалавек і не хоча прызнавацца ў гэтым. Бо перамагае эгаістычны самападман: маўляў, усяго я дасягнуў сам. Той упэўнены, што жыве і корміцца дзякуючы разумовым здольнасцям, а гэты — прыроднай хцівасці, другі — хамелеонству, трэці, чацвёрты — пакладзістасці або бескампраміснасці. Лухта! Усе забываюцца, што жывуць дзякуючы адно аднаму...

— Тупа і забытана, — не вытрымаў першы. — Гнілая філасофія, ад якой патыхае зацвіленай талстоўшчынай, у прыватна-індывідуальнай інтэрпрэтацыі.

— Спрацацца не буду, але ты зразумеў маю думку. Не прыкідвайся, што яна для цябе — непразлыны гушчар.

— Ага, давай яшчэ пяройдзем да Фрэйда, як любіць рабіць адзін з маіх знаёмцаў.

— Кожны шукае для сябе апірышча,

Арт-пацёркі

Гісторыя Рэспубліканскага навучальнага комплексу, які завецца гімназіяй-каледжам пры Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, пачыналася з адкрыцця ў Мінску сярэдняй спецыялізаванай школы для асабліва даравітых дзяцей. Мы рэгулярна распавядаем пра жыццё і поспехі гэтага знакамітага далёка за межамі Беларусі асяродка высокай музычнай адукацыі і творчасці. Бо яго лепшыя навучэнцы і выпускнікі, большасць якіх — стypендыяты Спецыяльнага фонду Прэзідэнта па падтрымцы таленавітай моладзі, штогод вылучаюцца на прэстыжных міжнародных спаборніцтвах выканаўцаў, годна прадстаўляючы мастацтва сваёй краіны. Гэты год для каледжа — юбілейны. І ў сярэдзіне кастрычніка тут прайшла ўрачыстая акцыя, прысвечаная 70-годдзю з дня заснавання ўнікальнай і лепшай прафесійнай музычнай школы нашай краіны. Пасля ўрачыстай часткі быў традыцыйны капуснік, які ў гэтым творчым асяродку заўсёды атрымліваецца па-мастацку бліскучым, эмацыйным, інтэлектуальным і дасціпным відовішчам.

Пра спектакль “Лятучая мыш”, замоўлены Беларускім дзяржаўным музычным тэатрам на 16 кастрычніка, паведамыла асобная афіша. І пачатак яго пераносіўся на галіну раней. У чым жа была адметнасць чарговага, даўно ўжо не прэм’ернага паказу гэтай класічнай оперы Ягана Штрауса? У тым, што прымяркоўваўся ён да 65-годдзя заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі Анатоля Лапунова і спалучыўся з урачыстымі момантамі віншавання. Вядомы дырыжор, якому давалася багата папрацаваць з самымі роз-

ён ладзіцца вось ужо чацвёрты год запар, адпаведна традыцыі прымяркоўваецца да Дня машынабудаванні і патрапляе ў самую гушчу галоўнага свята горада Жодзіна. Гэтай творчай спаборніцтва сёлета наладзены статус рэспубліканскага — і значыць, “Белазаўскі акорд” усё больш набывае ўпэўненасць ды саліднасць.

На канцэртах двух конкурсных дзён у Палацы культуры БелАЗа — нязменны аншлагі, і няма ў той час больш шчырай і добразычлівай публікі, якая б гэтак захоплена прымала кожнага маладога канкурсанта! Сёлета, як і летась, іх

ДВА ДНІ З аншлагам

Конкурс маладых эстрадных выканаўцаў
«Белазаўскі акорд» пакрысе рэбіцца культурным брэндам Жодзіна

было 16, — менавіта столькі маладых спевакоў прайшлі папярэдні албор і апynuліся ў ліку ўдзельнікаў спаборніцтва, а ўсяго ж арганізатары імпрэзы атрымалі 62 заяўкі з 27 гарадоў Беларусі.

Паводле ўмоў конкурсу, у першым туры выконвалася песня на беларускай мове, у другім — твор па ўласным выбары ўдзельнікаў. Аўтарытэтнае журы на чале з народным артыстам Беларусі Анатолям Ярмоленкам ацэньвала выступленні паводле шэрагу якасцяў. Увага звярталася і на падбор рэпертуару, і на артыстызм, і на вартасці аранжыровак, ну і, зразумела ж, на вакальныя дадзеныя, хаця... Як слухна заўважыў адзін з членаў журы, кампазітар Леанід Захлеўны, выдатнымі галасамі вызначаліся ці не ўсе канкурсанты. Але толькі адзінкам аказалася па сілах ствараць мастацкія вобразы, рабіць з твораў, аб-

раных для выканання, міні-спектаклі. Менавіта за гэтыя якасці журы прысудзіла Гран-пры Інзе Кісялёвай з Магілёва і I-ю прэмію — Аляксандры Захарык з Мінска. Спаборніцтва паміж дзвюма гэтымі адоранымі дзяўчынкамі было галоўнай інтрыгай сёлетага конкурсу. Другое месца атрымала Марына Гумянюк з Бабруйска, а трэцяе падзялілі Дзіяна Пашук з Гомеля і Аляксандра Швеца з Мазыра. Прыз глядацкіх сімпатый, згодна з аднадушным рашэннем публікі, быў уручаны самаму маладому ўдзельніку конкурсу — вучню СШ № 31 Віцебска Глебу Лапіцкаму, які скарыў усіх артыстызмам і непасрэднасцю сцэнічных паводзін. Дарэчы, усе прызы, як заўсёды, былі вельмі салідныя: суладна традыцыі, імі сталіся найноўшыя мадэлі буйнагабарытных тэлевізараў “Гарызонт”.

“Белазаўскі акорд” штогод умацоўвае свае пазіцыі, набывае шырэньшы розгалас, рэбіцца усё больш і больш прэстыжным. Акрэсліваецца яго ўласнае аблічча. Гэты конкурс дае маладым эстрадным выканаўцам цудоўную магчымасць вызначыцца, звярнуць на сябе ўвагу, ацаніць уласныя здольнасці. Па сутнасці, ён з’яўляецца мастком, які злучае пачаткоўцаў з прафесійнай сцэнай, дае ім старт у творчым жыцці.

Калі б яшчэ гэтаму конкурсу — адпаведную рэкламу ў СМІ, ды тэлезапіс, ды магчымасць для пераможцаў трапіць у папулярныя праграмы радыё- і тэлеэфіру... Але гэта ўжо — тэма для іншай размовы.

Вольга БРЫЛОН
Фота забяспечана аўтарам

На здымках: уладальніца Гран-пры магіляўчанка Інга Кісялёва; паводле традыцыі, конкурс адкрыў генеральны дырэктар БелАЗа, Герой Беларусі Павел Марыеў.

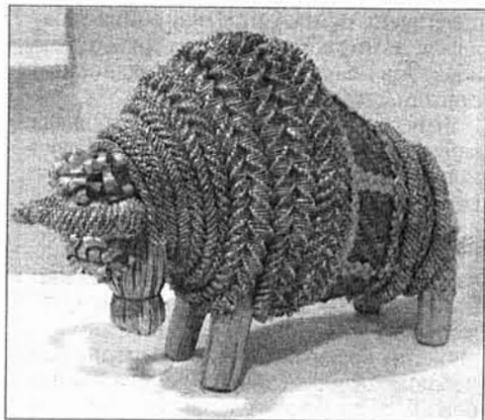
ТВОРЧЫ ПРЫНЦЫП? Уменне здзіўляць

“Віват альма-матэр!” Выстаўка пад такой назвай, арганізаваная ў сталічнай мастацкай галерэі “Універсітэт культуры”, прысвечалася 30-годдзю БДУ культуры і мастацтваў ды 15-годдзю кафедры народнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. Таму і экспанаваліся тут работы студэнтаў і выкладчыкаў кафедры. Адкрываючы экспазіцыю, рэктар універсітэта прафесар Ядвіга Грыгаровіч адзначыла талент і высокі ўзровень майстэрства маладых твораў, якімі проста нельга не захапляцца.

У галерэі былі прадстаўлены жывапіс, ткацтва, саломаліценне, ганчарныя вырабы і габелены. Сакрэты поспеху ўсёй гэтай натхнёнай і плённай працы спрабавалі раскрыць у сваіх непасрэдных каментарыях выкладчыкі кафедры народнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

Напрыклад, выкладчыца габелена Нэля Валынец распавяла пра паэтапны

працэс працы са студэнтамі. Напачатку распрацоўваецца тэматычны план і з’яўляюцца гэтакія своеасаблівыя «крэм-занні», проста ідэі, толькі ідэі. На ўзроўні гэтых ідэй студэнты распрацоўваюць эскізы будучага габелена. Затым — другі этап: эскізы ператвараюцца ў кардон, паводле якога яны будуць ткаць. І ўрэшце пачынаецца сапраўдная праца над творам. Нэля Аляксеўна на-

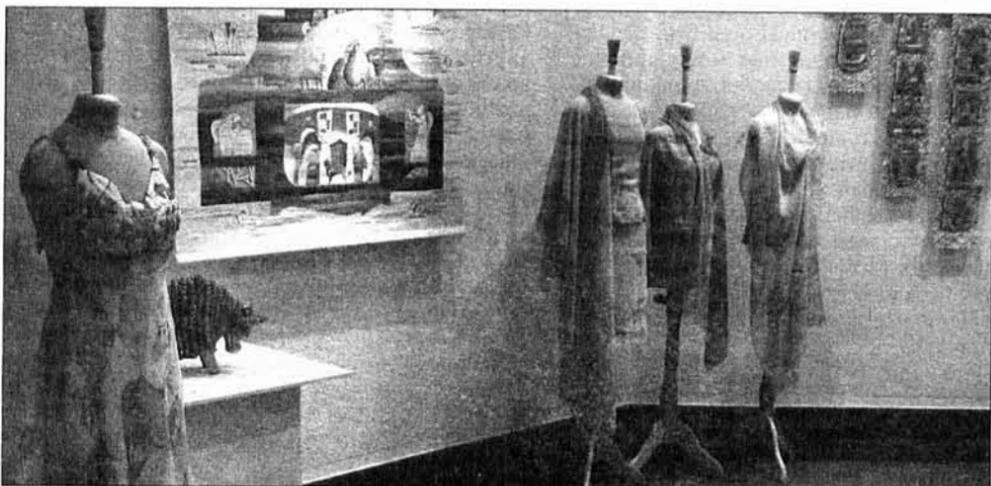
магаецца ў кожным студэнце разгледзець адметную асобу і дапамагчы яму знайсці ўласны творчы шлях. Пры гэтым не забываецца найважнейшае значэнне прафесіяналізму ў кожнай студэнцкай рабоце.

«Адпраўным пунктам для творчасці студэнтаў нашай спецыялізацыі з’яўляецца народнае мастацтва», — зазначыла кіраўнік майстэрні мастацкага ткацтва Ала Непаловіч. Аднак сёй-той спрабуе сябе ў этнаграфічным стылі, некаторыя пераходзяць з лёгкасцю і ў сучасны, бывае нават у авангардны варыянт. Дзейнасць майстэрні ў свой час давалася значна пашырць, таму, апроч працы на адпаведных станках, студэнты займаюцца і пашывам разнастайных строяў. Тут, безумоўна, творчая ўвага акцэнтуюцца на традыцыйным беларускім ткацтве і вышыўцы.

Вядома ж, асвойваюць на гэтай універсітэцкай кафедры іншыя віды творчасці: напрыклад, Людміла Дамнянкова займаецца са студэнтамі батыкам, класічны жывапіс выкладае прафесар Уладзімір Рынкевіч; развіваюцца на выкі шматлікіх народных рамёстваў.

А суіснаванню ўсёй гэтай разнастайнасці спрыяе, на думку Людмілы Дамнянковай, асноўны прынцып творчасці: уменне здзіўляць...

Святлана КАНАНОВІЧ
Фота аўтара

нымі аркестравымі калектывамі краіны, мае плённы вопыт супольнай творчасці менавіта з аркестрам гэтага тэатра. І ў той, асаблівы для яго вечар маэстра Лапуноў быў, як гаворыцца, на працоўным месцы — за дырыжорскім пультам, што выклікала шчырае захапленне ў прыхільнікаў яго мастацтва, калег і сяброў.

Нефармальнае творчае аб’яднанне “Арцель” зладкавала выстаўку жывапісу пад назвай “Памяці Барысава-Мусатава”. Арганізатары прысвечваюць яе гэтаму выдатнаму мастаку рускага Срэбнага Веку і прымяркоўваюць да Гола культуры Расіі ў Беларусі. Выстаўка працуе з 26 кастрычніка па 11 лістапада ў Музеі гісторыі беларускага кіно. Каля дзясцякі беларускіх жывапісцаў экспануюць тут свае работы.

С. ВЕТКА
Фота забяспечана аўтарам

Свята талентаў і новых ідэй... П Міжнародны фестываль студэнцкай творчасці стаўся адметнай культурнай падзеяй гэтай восені. Урачыстае адкрыццё "Тэатральнага куфра" адбылася ў актавай зале Ліцэя БДУ, што невыпадкова. Менавіта Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэт з'яўляецца адным з галоўных чыннікаў гэтага фестываля. Сёлетні ў Мінск "на агенчык" завіталі калектывы з Літвы, Расіі, Іспаніі, Швейцарыі... Вядома, што і беларускае студэнцтва не прамінула магчымасці "сябе паказаць і на людзей паглядзець". Амаатарскія тэатры з'ехаліся з розных мясцін нашай краіны: Гомеля, Віцебска, Полацка, Наваполацка. Удзельнічалі і мінскія калектывы. У прыватнасці, Народны студэнцкі тэатр "На балконе", мастацкі кіраўнік якога Сяргей ТОРБАН з'яўляецца адным са стваральнікаў "Куфра" і можа што-нішто распавесці з кароткай, але вельмі змястоўнай гісторыі фестываля.

ШТО Ё КУФРЫ?

— Якім чынам фарміраваўся склад удзельнікаў?
— На аснове дасланных нам заявак. Кожная ўважліва праглядалася. У выніку былі запрошаны тыя калектывы, творчасць якіх у большай ступені адпавядала канцэпцыі мерапрыемства. Колькасць удзельнікаў у параўнанні з мінулым разам павялічылася. Тады было трынаццаць спектакляў, цяпер — пятнаццаць калектываў. Калі летась адзін тэатр мог паказаць некалькі работ, дык гэтым разам кожны ўдзельнік прадставіў толькі адной сваёй самай лепшай работай. Такім чынам мы і павялічылі колькасць канкурсантаў, і дасягнулі большай разнастайнасці жанраў, стыляў спектакляў. Замежныя калектывы іграюць свае спектаклі без перакладу. Але адбор рабіўся з тым разлікам, каб яны былі зразумелыя нашаму глядачу.
— Што новага з'явілася на сёлёнім фестывале ў параўнанні з папярэднім?
— З'явілася міжнароднае незалежнае журы і прызы ад гэтага журы: за лепшы спектакль, за

лепшую жаночую і лепшую мужчынскую ролі. Сканцэнтравана ўвага на беларускіх рэгіянальных калектывах, якім дадзены шанцы паказаць сябе. Гэта ўніверсітэцкія тэатры з Полацка, Наваполацка, Гомеля, Віцебска. Зараз больш разнастайны спектр спектакляў: ад класікаў да неверагодных п'ес маладых драматургаў, нейкіх цалкам авангардных рэчаў.
А вось што сказаў старшыня міжнароднага журы Рабер Жэрнэ:
— Я ўдзячны аргкамітэту за тое, што мяне запрасілі наведваць Рэспубліку Беларусь. Тэатр, асабліва той, дзе іграе моладзь, — гэта вельмі добры шанец для адукацыі. Мне, як прэзідэнту Міжнароднай асацыяцыі студэнцкіх тэатраў, заўсёды цікава адкрываць новыя фестывалі, на якіх я знаходжуся ўпершыню. Гэты ўжо другі па ліку, і на ім прадстаўлена каля паўтара дзесятка краін, якія ўваходзяць у міжнародную асацыяцыю. Мне вельмі цікава бачыць тое, што адбываецца. Такія фестывалі вельмі важныя для студэнтаў, бо яны аб'ядноўваюць шмат людзей з розных краін свету. Таксама гэта вы-

датная магчымасць абмяняцца набытым і атрымаць новыя веды. Кожная краіна мае свой характэрны стыль ігры. Гэта і робіць фестываль разнастайным. Я ж з прыемнасцю назіраю за падзеямі, якія разгортваюцца на сцэне. Можна ўбачыць шмат новых шляхоў развіцця тэатра.
Сваімі ўражаннямі падзяліліся і кіраўнікі тэатральных калектываў:
— Вельмі добра, што на гэтым фестывале прысутнічаюць не толькі славянскія краіны, але і нейкая іншая культура, і можна ўбачыць іншы падыход да тэатральнай творчасці, — зазначыла Ірына Бальшакова, дырэктар студэнцкага тэатра Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта.
— Я хачу аднаго, — прызнаўся мастацкі кіраўнік віцебскага тэатра "Аўтограф" Генадзь Гайдук, — каб моладзь звярнула ўвагу на такую з'яву, як тэатр. Дзякуй Богу, зала сёння поўная. Значыць, ёсць людзі, якія цікавяцца намі, а гэта вельмі важна. Таму што яшчэ Томас Ман казаў, што тэатр — тое месца, дзе натоўп ператвараецца ў народ. Канечне, з'яўляюцца праблемы фінансаванага кітаўту, але мы знаходзім спосродкі і выязджаем на гастролі. І вось — чуюце? — глядачы ў зале пляскаюць! Яны чакаюць відовішча, прычым відовішча складанага, якое вымагае працы душы.
Хай жа "Тэатральны куфр" яшчэ не раз адчыніць сваё вочка. І студэнцкая Мельпамена будзе штогод гасцяваць на сцэнічных пляцоўках амаатарскіх тэатраў!
Сяргей САЦЮК,
Святлана САЎКО
Фота С.САЦЮКА

Ю́ген Голубеў — член Саюза пісьменнікаў Расіі, аўтар трох паэтычных кніг «Сонца ў стагах», «Пульс паміжці», «Асенняя створы». Жыве і працуе ў Даўгаўпілсе. Былы афіцэр, Ю́ген Голубеў лёсам і сваяцтвам цесна звязаны з Беларуссю, пра якую са шчырай прыязнасцю піша ў сваіх вершах. Яго паэзія камерная, светлая і меладыйная.

Ю́ген Голубеў

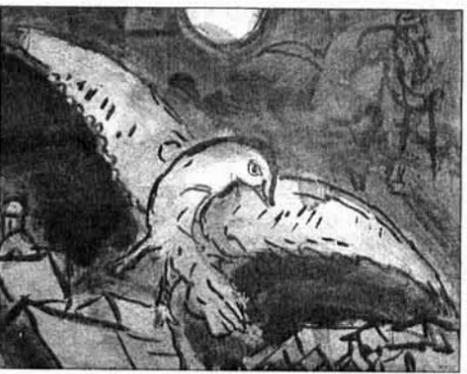
Ламаліся надвое льдзіны,
Ад іх — праменні-ручайкі
Да рэчкі беглі праз нізіны
І шчабяталі, як іпакі.
Праз аслабелыя аковы —
Травы зялёнай прарастанне...
І светла расцвіталі словы
На тонкіх парастках пытанняў.

ПАБАЧЫЦЬ «КОЛЕР У ЧОРНА-БЕЛЫМ»

Да 1 лістапада ў Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі працуе выстава "Марк Шагал. Колер у чорна-белым". Але ж найбольш апантаных прыхільнікаў майстра мелі магчымасць пабачыць экспазіцыю: на месяц раней яна праходзіла ў "паўночнай сталіцы". Карэспандэнт "ЛіМа" наведваў Віцебскі Музей Марка Шагала.

На выставе прадстаўлены малюнк і чорна-белыя гравюры, створаныя Шагалам з 1909-га па 1977-ы ў трох гарадах нашага кантынента. Віцебск, Берлін, Парыж — вось тая геаграфічная прастора, у якой існуюць гэтыя творы.
Работы падабраны так, каб па іх можна было прасачыць эвалюцыю малюнка прадвесніка сюррэалізму — як ён удасканальваўся, машнеў, відазмяняўся, а яшчэ — як уплывалі ўсе "геаграфічныя" перамяшчэнні Шагала на яго тэхніку.
"Аснова" выставы — 26 гравюр, выкананых у 1922—1923-м у Берліне: сярод іх — 20 афартаў да аўтабіяграфічнай кнігі Шагала "Маё жыццё". Пачэснае месца ў экспазіцыі займаюць пяць малюнкаў майстра віцебскага перыяду (графітны аловак, чарніла) і 13 гуашаў ды акварэляў 1925—1977-га.
Упершыню на Беларусі экспануюцца дзевяць кніг з арыгінальнымі літаграфіямі і афартамі Шагала.
— Гэта — унікальная рэч, якую нават мы, музейшчыкі, бачым "ужывую" ўпершыню, — распавядае дырэктар музея Шагала Людміла Хмяльніцкая.
Шагал знакаміты не толькі сваімі палотнамі, але і роспісам у шэрагу заходнеўрапейскіх цэркваў. На выставе прадстаўлены фотарэпрадукцыі вітражоў Сабора св. Стэфана ў Майнцы, зробленыя па замове нямецкай амбасады. Але ў каталог выставы яны не ўваходзяць, хоць і з'яўляюцца часткай экспазіцыі.
Пазачарговая выстава
Як зазначыла спн. Хмяльніцкая, гэта ўжо пятая выстава Шагала ў нашай краіне: дагэтуль былі чатыры ў Віцебску і адна ў Мінску.
Усюдысная прэса паспела напісаць, што "вядучыя берлінскія і французскія галерыі прадставілі карціны для экспазіцыі"...
— Не, за выключэннем некалькіх твораў з фондаў віцебскага Музея, гэта ўсё работы з прыватных калекцый нашчадкаў Марка

Шагала ў Францыі, — тлумачыць дырэктар. — Перш за ўсё, гэта ўнучкі Шагала, Бэла і Мерэт Меер. Яны далі работы для выставы, а фінансавую падтрымку аказалі амбасады Германіі і Францыі.
З 1997-га ў прыхільнікаў вялікага мастака існавала дамоўленасць з яго сям'ёй і з французскай амбасадой наконт таго, што выставы будуць праводзіцца ў Беларусі раз на два гады. Такім чынам, пасля леташняга форуму сёлета павінен быць перапынак. Але, дзякуючы ініцыятыве нямецкай амбасады, якая ўзяла на сябе значную частку выдаткаў, атрымалася "пазачарговая" выстава.
Зыходзячы з неафіцыйнага "раскладу", наступны раз Шагала ў гэтых маштабах беларусы пабачаць толькі праз два гады. Але 2007-ы — увогуле юбілейны год (з дня нараджэння майстра будзе 120), у сувязі з чым чакаецца шмат шагалаўскіх форумаў.
Ёсць кантакт
Музей Шагала ў Віцебску створаны ў 1991-м, і ўжо тады былі першыя спробы ўсталяваць сувязі з сям'ёй майстра. Але то было іншае пакаленне нашчадкаў, старэйшае, была жывая яшчэ ягоная дачка Іда, якая даволі складана ішла на кантакт.
— Чыста па-чалавечы можна зразумець іх рэакцыю, — разважае Людміла Хмяльніцкая. — Бо ў цывілізаваным свеце Шагал яшчэ пры жыцці быў прызнаны вялікім мастаком, і калі ён прапаноўваў Савецкаму Саюзу свае работы ў дарунак, але з умовай, што ў Віцебску будзе пабудаваны ягоны музей, улады адмовіліся. Таму для родных, я думаю, было талды не вельмі зразумела: што ж адбылося раптам, чаму пачалі прасіць? Для іх у 1991-м нічога не адбылося, усё адбылося для нас.
Кантакты з дачкой Шагала былі ўсталяваныя, хоць і не вельмі ўстойлівыя — але тры работы майстра былі перададзены ў дарунак

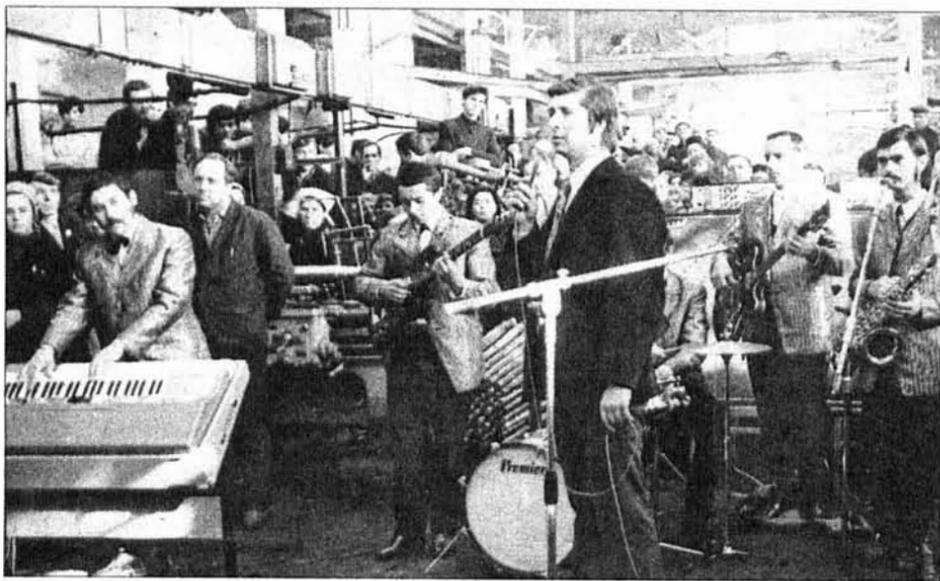
віцебскаму музею. Больш трывалыя сувязі музейшы займелі ў сярэдзіне 90-х; а ў 1997-м ужо прывезлі першую выставу — адкрылі яе спачатку ў Мінску, потым у Віцебску. Зараз у Музея дужа добрыя адносіны з нашчадкамі, ён атрымлівае ад іх усебаковую падтрымку, разам абмяркоўваюцца праблемы і практыкі.
Родныя Шагала наведваюць Віцебск ці не кожны год.
Мікалай АНШЧАНКА
Віцебск—Мінск
А як у сталіцы?
Падчас урачыстага адкрыцця выставы ў Мінску ад ганаровых гасцей прагучала шмат цёплых слоў і цікавых фактаў. Сярод выступоўцаў, якія адкрылі мінскую выставу, былі пасол Францыі Стэфан Шмялеўскі, пасол Германіі Марцін Хекер, намеснік міністра культуры Рэспублікі Беларусь Валеры Гедройт і іншыя.
Як заўважыла куратар мінскай выставы "Марк Шагал. Колер у чорна-белым" Тамара Карандашава, у Мінску для карцін больш месца, тут ёсць магчымасць прадставіць кожны твор з так званым "паветрам" вакол яго. Таму экспазіцыя атрымалася аб'ёмнай і моцнай, глядач можа застацца з кожнай работай сам-насам. Адметна і тое, што большасць прадстаўленых твораў раней у нас не выстаўлялася, але экспанавалася ў Еўропе. Калі для нас найменш вядомыя, напрыклад, літаграфіі вітражоў з Майнцы, то для замежных крытыкаў асабліва цікавае прадстаўляе спадчына мастака віцебскага перыяду са збораў Пушкінскага музея.
Віцэ-прэзідэнт фонду Марка Шагала, унучка славагата мастака Мерэт Меер-Грабер асабіста адзначыла высокую ступень прафесіяналізму беларускіх арганізатараў выставы. Але каб не нашчадкаў майстра, яго работы не дайшлі б да беларускіх аматараў мастацтва.

Сяргей ДУБОВІК
Фота аўтара

Мы памаўчым. Нам ясна
ўсё да болю.
На сэрцы халадок ад пустаты.
Зной на двары асення ядыля,
Зной ля дамоў скалелыя кусты.
Мы памаўчым, бо адгрымелі громы.
І толькі рэчка лье сваё святло.
Ды і яна застыне ў зімняй стоме,
І згубіць парк апошняе цяпло.
Асенняя імжа дрыжыць на скроні,
І вычарпалі тайну дзве душы.
Дыханнем саграю твае далоні
У позняй і разгубленай цішы.
Як ляцяць нячутна дні!
Як імкліва скачуць даты!
Адшумяць — мы зной адны,
Хоць ні ў чым не вінаваты.
Ёсць краса і ў сівізне,
Ды і ў постаці жаночай.
Толькі лысінаю мне
Не пацешыць твае вочы.
Крыўды помніца дайжэй,
Сваркі спеляцца імгненна.
Холад восеньскіх начэй
Горка студзіць нашы сцены.
Ля Шчары — млявая смякота,
Спыніўся стакак над ракою.
Над вечнай сельскаю работай
Блакит бяскрайняга спакою.
Дарога ў пыле. Бусел кругам
Крылья над гняздом высокім,
Над залатым ад сонца лугам.
Над полем стомленым шырокім.
Пчала шчыруе, дрэмле чмель
У мяккай спелай канюшыне.
Звісае, над затокай хмель,
У рэчку солад хутка скіне...
І незабыўны, неадольны
Плыве зvon ціхі з-пад нябёс.
І бласлаўляе край прывольны:
Хачіны, нівы, светлы плёс.
Сонца падала ў бездань сну.
І раптам, зачэпіўшыся промнем
за гнуткае голле,
Абсыпала золатам дом, клён і
маленькі ставок.
І на ціхай вадзе ажылі
невярзныя фарбы,
Бы збудзіліся рыбы,
каб іскрыстай кружыць чарадой.

Пераклад з рускай мовы
ВОЛГІ РУСЛІКІ

Сюжэты закулісныя

Працягваем друкаваць успаміны былога дырэктара Беларускай дзяржаўнай філармоніі Георгія Загародняга — эпізоды з жыцця канцэртнай установы савецкіх часоў.

Як Вуячыч страціў апаратуру

Калі ў пачатку 70-х гадоў я толькі ўзначаліў калектыву рэспубліканскай філармоніі, Віктар Вуячыч, у далейшым народны артыст Беларусі, быў ужо даволі вядомым эстрадным спеваком. Заняўшы першае месца на Усесаюзным конкурсе савецкай песні (Масква, 1966 г.), а праз год атрымаўшы перамогу на Міжнародным конкурсе "Залаты Арфей-67" у Балгарыі (другая прэмія), ён хутка набыў папулярнасць, зрабіўся, як цяпер гавораць, зоркай савецкай эстрады. Яго сольныя выступленні, удзел у шматлікіх зборных канцэртах карысталіся нязменным поспехам у слухачоў як у савецкай краіне, так і далёка за яе межамі.

Аднак акампануючая інструментальная група Вуячыча ў сваёй тэхнічнай аснашчанасці значна саступала замежным музыкантам, якія мелі выдатныя мікрафоны і самую лепшую гукаўзмацняльную апаратуру. На жаль, нашы эстрадныя ансамблі ўсё яшчэ карысталіся старой дапагопнай "тэхнікай". І гэта, вядома, рабіла нямаля клопату ды вельмі засмучала беларускага саліста.

Пасля доўгіх настойлівых просьбаў кіраўніцтву філармоніі ўдалося дамагчыся ад урада рэспублікі выдзялення валютных сродкаў — каб набыць у ФРГ два комплекты найноўшай радыёўзмацняльнай апаратуры "Дзін-акорд". Адзін з іх перадаў славутаму ансамблю "Песняры", другі — Віктару Вуячычу. Бо на гэтых выканаўцах у той час трымалася ўся беларуская эстрада, яны штогод прыносілі філармоніі вялікія прыбыткі ад сваіх канцэртаў.

Атрымаўшы такую выдатную радыёапаратуру, нашы вядучыя эстрадныя артысты падчас гастролёў стараліся берагчы і захоўваць яе, як зрэнку вока. Нікому і на думку ўпасці не магло, што ў хуткім часе з новай апаратурай Вуячыча зда-

рыцца беспрэцэдэнтны выпадак, варты крымінальнай хронікі.

Прыляцеўшы аднойчы ў Маскву пасля працяглай канцэртнай вандроўкі за мяжу, беларускі спявак разам са сваімі музыкантамі адразу накіраваўся на чыгуначны вакзал, каб бліжэйшым цягніком ад'ехаць у Мінск. З Дзяржканцэртама СССР — тагачасным арганізатарам замежных гастролёў артыстаў з усіх саюзных рэспублік — было дамоўлена, што яго адміністратары адправяць апаратуру самалётам паводле наўпростага прызначэння ў Беларусь. Аднак ні праз дзень, ні праз два каштоўны груз у Мінскі аэрапорт не прыбыў.

У філармоніі ўзнялі трывогу. У Маскву спецыяльна выехаў мастацкі кіраўнік эстрады Л. Бароўскі, каб на месцы пільна ва ўсім разабрацца. Яму ўдалося высветліць, што нейкі прадстаўнік Дзяржканцэрта быццам бы вывез апаратуру Вуячыча з аэрапорта Шарамецьева. Далей яе след безнадзейна губляўся.

Беларуская філармонія мусіла прад'явіць іск Дзяржканцэрту за страчаную каштоўную маёмасць і прычынены матэрыяльны ўрон. І хаця судовая справа аб прапачы радыёапаратуры Віктара Вуячыча разглядалася ў адным з маскоўскіх судаў, знайсці яе сапраўдных выкрадальнікаў і вынесці ім суровы прысуд так і не ўдалося. Само сабой напрошваецца рэзюме: нярэдка ва "ўпарадкаваныя" савецкія часы знаходзіліся розныя махляры, казакрады і злодзеі, якіх было не так проста выкрыць і прыцягнуць да судовай адказнасці.

Дуэт з Дзінам Рыдам

Следам за папулярнымі "Песнярамі" праз чатыры гады ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі быў створаны яшчэ адзін вакальна-інструментальны ансамбль: "Верасы". Узначаліў яго выпускнік нашай кансерваторыі, выдатны піяніст і кампазітар Васіль Раінчык. З'яўленне новага творчага калектыву, не звязваючы на прафесійны склад яго музыкантаў, сустрэлі тады ў музычным асяроддзі насцярожана. Сёйтой сумняваўся: а ці не будзе гэты калектыв копіяй мулявінскіх "Песняроў", а ці не знікне ён з эстраднага небасхілу гэтаксама хутка, як і з'явіўся? Але першыя дэбютныя канцэрты паказалі, што сумненні — марныя.

За невялікі адрэзак часу "Верасы" змаглі старанна падрыхтаваць разнастайны, не падобны да творчасці іншых ВІА, рэпертуар і набыць свой уласны, індывідуальны стыль выканання. Гэта дапамагло маладому ансамблю заваяваць лаўрэатскае званне на V Усесаюзным конкурсе артыстаў эстрады ў Маскве (1974), паспяхова выступіць на міжнародных фестывалях палітычнай песні ў Фінляндыі (1975, 1977) і ў Балгарыі (1976).

Падчас балгарскага фестывалю "Пунсовы мак" Васіль Раінчык пазнаёміўся з вядомым амерыканскім спеваком, акцёрам і рэжысёрам Дзінам Рыдам — ён удзельнічаў у гэтым музычным форуме ў якасці гасця. Выдатны выканаўца палітычных песень, Дзін Рыд захоплены адгукнуўся пра выступленне беларускіх артыстаў, якія паказалі на фестывалі цікавую песенную праг-

раму героіка-патрыятычнага зместу. Невыпадкава "Верасы", прызначаны тады адным з лепшых ансамбляў, атрымалі права запісаць свой фестывальны рэпертуар на балгарскай музычнай фірме "Балконтон", што і было зроблена перад іх ад'ездам на радзіму.

Развітваючыся з сонечнай Балгарыяй, Васіль Раінчык і Дзін Рыд паабяцалі адзін аднаму працягнуць знаёмства і творчую сувязь ужо на канцэртнай эстрадзе — наладзіць сумесныя гастролі ў тагачасным Саюзе і далёка за яго межамі. І такая магчымасць неўзабаве ўзнікла, калі мужны змагар за мір і правы чалавека, занесены афіцыйнымі ўладамі ЗША ў "чорны спіс" палітычна ненадзейных людзей, прыехаў у Савецкі Саюз, каб зняць дакументальны фільм аб працоўных буднях БАМа. Адначасова амерыканскі спявак выказаў жаданне выступіць з канцэртамі перад маладымі будаўнікамі новай чыгуначнай магістралі. Адразу ж паўстала пытанне: хто будзе акампановаць у гэтых канцэртах? І тут Дзін Рыд успомніў пра сустрэчу з Васілём Раінчыкам на балгарскай зямлі і пра іх планы наконт творчага супрацоўніцтва.

Па просьбе амерыканскага спевака ЦК ВЛКСМ праз Беларускаю дзяржаўную філармонію хутка звязалася з кіраўніком "Верасоў" і неадкладна камандзіравала беларускіх артыстаў на БАМ. Так наш ансамбль разам з Дзінам Рыдам здзейсніў працяглае канцэртнае турнэ па ўсёй вялікай магістралі веку, якое для таго часу і тых мясцін Сібіры сталася незвычайнай культурнай падзеяй.

У наступным годзе правераны творчай практыкай музычны дуэт у складзе "Верасоў" і Дзіна Рыда ўзяў удзел у фестывалі савецка-нямецкай дружбы, які адбыўся ў Берліне. Гэтым разам наш ансамбль акампановаў спеваку, калі той у заключным канцэрте фестывалю выканаў песню змагароў супраціўлення "Мы пераадолеем". А пасля былі яшчэ сумесныя гастролі ў пяці буйных гарадах былога Саюза, у тым ліку Мінску. І хаця прайшло ўжо чвэрць стагоддзя, многія, напэўна, памятаюць той незабыўны эстрадны канцэрт у Акруговым доме афіцэраў. Выступленне амерыканскага спевака і "Верасоў" выклікала тады ў публікі сапраўды глыбокае ўражанне сваёй ідэйнай мэтанакіраванасцю і эмацыйнасцю выканання.

Ужо даўно няма сярод жывых Дзіна Рыда (ён загінуў пры даволі загадкавых абставінах палізу Берліна, дзе ў апошнія гады жыў з сям'ёй на ўласнай віле), але памяць пра яго засталася ў людзей на ўсёй постсавецкай прасторы. А для "Верасоў" дружба з амерыканскім спеваком сталася адной з яркіх старонак творчай біяграфіі.

Георгій ЗАГАРОДНІ
Фота забяспечана аўтарам

Анатоль ЗЭКАЎ

Куды падзецца?

Ласкавасць рук. Святло
жывых вачэй.
Юнацкі шал расхрыстанага
сэрца.
Дрыготкасць вуснаў жаркіх
і плячэй...
Мне ад цябе нікуды не падзецца.

Змітрок МАРОЗАЎ

Мне ад цябе нікуды не падзецца,
Каб і хацеў бы некуды ўцячы.
Ажно з нагамі ты залезла ў сэрца,
Адкуль цябе не выкурыць нічым.
То апякаеш вуснамі мяне ты,
А то вачыма спальваеш наскрозь.
Дзе ўратавацца ад напацы гэтай?
Хоць ты рвані праз лес густы,
як лось...

**Як складаюцца
вершы**

Паэт —
як той пад купалам цыркач.

Мар'ян ДУКСА

Паэт —
не проста творца,
ён — цыркач.
Як клоун ён на цыркавай арэне.
Ганяе рыфмы па радках, як мяч,
метафары шпурляе пад натхненне.
А словы вылецяць — нібы табун,
загоніць іх адразу ў цэнтр манежа.
Паэт —
цыркач, дзівак і весялун!
Так і складаюцца,
між іншым, вершы.

Міхась УЛАСЕНКА

Дробязі жыцця

Нам вынік нясе выпадковасць;
Адно незалежна ў вечнасці:
Сардэчная недастатковасць
Ад недастатковай сардэчнасці.

Шанцуе смелым і дасціпным,
А мой сябрук усё расце:
З маленства быў ён вельмі сціплым,
Таму пляцецца у хвасце.

Прырода — справа Божая
Ад цёмнага да віднага;

Уладзімір МАЗГО

ПРА БОДЗІ-АРТ
(амаль што жарт)

Паэт (адкуль такая сіла!)
Ледзь у нябёсы не ўзляцеў,
Калі чытачка напрасіла
Аўтограф даць на... жываце.

Паэт — пачуццям тонкі майстар —
Ёй пажадаць любові хацеў.

Мікола ТОНКІ

Апраўдаўся

— Чытаў твае вершы —
дзівіўся нямала:
Куды знікла вобразнасць,
думка прапала?
— Яны захаваны ў падтэксце глыбока,
Каб іх не знайшло плагіятара вока.

Адказ эпігону

Крычыць заўзяты эпігон:
— Ганіце рыфму з верша вон!

Ташцяна БАРЫСЮК

ДЗВЕ ПАРОДЫ

КРЫК УНАЧЫ

(трылер)

Колькі жарсці сакральнай
і пеннай пажады!
.....
"Дзе ты?!" — крычу
ў пусты прастор,
а ён бяствар і шыз,
і дробязца бурштыны зор,
і падаюць уніз.

С.Патаранскі

Спакой флегматычны завіс.
Сяргей супакою не верыць.
На жаль, ёсць дыягназ: нарцыс
і "пенна-пажадны" халерык.

Бязгучны і сонны прастор.
"Дзе ты?!" —
крыкам згвалчана ціш.
... Ад жаху крышталікі зор,
дрыжачыя, падалі ўніз.

ЗАЛАТАМАНІЯ

(гісторыя хваробы)

...аддаўшы пяску залатому
душы сухапутны бурштын.

Залатая рака...
З золата берагі...
З золата ручаі...
З золата паясы...

У халодным і цёмным пад'ездзе
мірна спяць залатыя кашмары.

С.Патаранскі

Дый наогул вецер мусіць быць
у галаве паэта, але абавязкова
залаты!

Не зналі б мы прыгожага,
Каб не было агіднага.

Вазьмі паэму ці раман:
Любой — спакуслівы туман,
А глянеш на тэлеэкран —
Фліртуець лама і кайман.

А смехацішча да бяды
Хадзіць далёка і не трэба:
Паднёс ляжачаму вады,
Ён напрасіў віна і хлеба.

Калі ўсе вакол чужыя,
Цяжка выбіцца ў людзі;
Каб не атрымліваць па шыі,
Бі мацней сябе ў грудзі!

Святлом насычаны фламастэр
Ад дакранання вар'яцеў.

Яна ж лябёдкаю трымцела,
Пра ўсе забыўшыся грахі,
Калі яе прымала цела
Яго аўтограф дарагі.

Пасля смяліся абое,
Прыняўшы гэта ўсё

за жарт.

Упершыню ў жыцці засвоіў
Ён, што такое бодзі-арт.

— Мне ж так твой верш
без рыфмы трэба,
Як тое сала, што без хлеба.

Паэт-мастак над хоку
шмат пацеў:

Не піў, не еў —

стараўся як мага...
Стварыць для Бога свечку

ён хацеў,
Ды атрымалася для чорта
качарга.

Кузьма ТОЙ-ЯШЧЭ

**БЯЛЁСАЯ КРЫСТА,
СІНЯЯ ІСНАСЦЬ**

Ён прыйдзе.
Уночы.
І здыме з мяне...
Усё, што захоча.
Лязом шмаргане.
Па скуры, па венах!
не вінен тут ён.
Па скронях, па сценах —
густым прамянём!
І сінім, як існасць,
і жоўтым, як шлях!
Мне б ферумам віскнуць,
як дзеці ў яслях,
пранізліва-чыста
і тупа, як лёс.
Бялёсая крыста...

Валерыя КУСТАВА

Каханы
Азвярэў, як леў, —
Сарваў з паэткі
Усё, што хацеў.
І кроў па сценах —
Такія раны:
Лязом па венах
Шмаргануў
Каханы!
Ад жаху дзесьці
Вішчаць у яслях дзеці,
Галосіць дома маці, —
Ды верым:
Няшчаснай у рэанімацыі
Дапаможа
ФЕРУМ.

Святлана МАРЧАНКА

Новыя маркі

Падсабляе мне заўсёды
Вельмі простая ідэя:
Цуд усё, што свеціць, грэе,
Нават слова — ад нягоды.

Мае дзве кнігі бачаць свет,
Трэцяя кніжка — лішак:
— Ашчадкаса гульнула,
— кажа сусед, —
Пустых не трымае фішак.

Цвёрда сцвярджае генетыка:
Людзі старэюць самі;
Рэй трымае касметыка —
Лысыя старцы з зубамі.

Часам раскідаемся, як смеццем,
У памкненнях круцімся парожніх.
Быццам навакол яшчэ дасвецець,
А не прыцеммак асенні, позні.

Уладзімір ЛУКТАЎ

Простая мова

— Адвядзюся ад дзяўчыны, інакш
я зараз свае акулёры здыму, — паг-
ражае інтэлігентны мужчына хуліга-
ну.

— Давай не будзем, а калі будзем,
дык давай, — кажа зухаваты хлопец
свайму крыўдзіцелю, закасаваючы ру-
кавы кашулі.

— Цырк паехаў, а клоун за-
стаўся, — гавораць пра хлопца-ве-
селуна.

Артыкул, прымеркаваны да сумнай даты — 25-годдзя з дня трагічнай гібелі Пятра Міронавіча Машэрава, пісаўся мною па заказе рэдакцыі часопіса "Гарызонты" — "каб чыталася амерыканцамі", такая была ўмова. Але раптоўна адпала ў гэтай тэме патрэба... Таму прапаную артыкул у скарочаным выглядзе чытачам не амерыканскім, а нашым.

Аўтар

Загадка Машэрава

Знак лёсу

Пятро Міронавіч Машэраў нарадзіўся 13 лютага 1918 г. у в. Шырк Сяненскага раёна Віцебскай вобласці (на паўночнай мяжы Беларусі з Расіяю) у мнагадзетнай сям'і. Пры хрышчэнні, даючы яму імя, поп прамовіў: "Божай міласцю стане вялікім чалавекам". Сям'я Машэравых жыла ў адноснам дастатку. Прынамсі, калі ў 1937 (!) г. захварэла малодшая Пятрова сястра Вольга, лячылі яе "ўзмоцненнай каларыйнай ежаю, паілі цёплым малаком з якімсьці тлушчам, давалі вяршкі, штодня — сырыя яйкі, сметанковае масла з мёдам і альясам і многае іншае"...

Асноўным клопатам малапісьменных, але разумных, душэўных, ад прыроды культурных бацькоў было даць дзецям адукацыю. Дзеля гэтага яны не шкадавалі ні сілы, ні сродкаў. Пятро закончыў сямігодку (падкрэслім крыху нечаканае для высковага хлопчыка захапленне — астраноміяй), пасля падрыхтоўчых курсаў (рабфак) і паступіў у Віцебскі педагагічны інстытут. У 1937-м арыштоўваюць і адпраўляюць у ссылку яго бацьку, які неўзабаве там гіне. Аднак Пятру ўдасца скончыць інстытут, ён рыхтуецца да паступлення ў аспірантуру. Планы парушае вайна. Машэрава мабілізуюць у Чырвоную Армію. У складзе знішчальнага батальёна малады баец разам з усімі адступае на ўсход. Далей — звычайная для ваеннага часу гісторыя: палон, таварняк, дарога ў невядомасць, уцёкі...

Ад прускай мяжы праз усю Літву, праз палову Беларусі Пятро прабіраецца дамоў, у мястэчка Расоны. Вакол — фашысты. Ісці даводзілася ўночы, арыентуючыся па зорках (вось калі памагло веданне астраноміі).

У Расонах ужо ва-ўсю гаспадарылі немцы. Ледзь не з першага дня з'яўлення ў горадзе Пятро пачынае ствараць антыфашысцкае падполле з настаўнікаў і навучэнцаў мясцовай школы. Праз нейкі час ідзе ў лес да партызанаў. Яшчэ адзін адрашны ўдар даводзіцца яму перажыць — у адплату за сына гітлераўцы забіваюць яго маці.

Партызанскі атрад, які ўзначаліў малады Машэраў, больш вядомы тады па мянушцы "Дубняк", паступова пачынае грымець на ўсю Віцебшчыну.

Гэта заўважылі ў Маскве. У 1944 г. дваццаціпяцігадовага сына "ворага народа" Пятра Машэрава — "Дубняка" адзнагалосна прымаюць у партыю, узнагароджваюць ордэнам Леніна, затым і зоркай Героя Савецкага Саюза... Як пішуць сведкі, "калі рашэнне аб узнагароджанні прынялі, з'явілася радыётэлеграма: герой, аказаецца, быў у палоне!"

І ўсё ж нейкім чынам абышлося (сам Машэраў пазней не любіў згадваць гісторыю з узнагародамі).

З гэтага часу шчаслівая зорка ўпэўнена і надойга ўзыходзіць над Пятром Міронавічам. Пачынаецца яго няўхільны рух уверх па партыйнай і службовай лесвіцы і заканчваецца пасадай першага сакратара ЦК КПБ, або, кажучы прастай моваю — пасадай фактычна паўнапраўнага гаспадара Беларусі. У чым прычына такога імклівага ўзліцця? Так — розум, так — прыгожая знешнасць і выдатны талент выступоўцы... Але, як ужо адзначалася, тысячы людзей, што жылі з ім адначасова, былі таксама надзелены і розумам, і знешнасцю, і ўменнем прыгожа і доўга гаварыць, і наяўнасцю не менш гераічных старонак у сваіх біяграфіях. Шанцаванне? Яго Вялікасць Выпадак? Вечная загадка гісторыі: ці існуе той закон, паводле якога лёс накіроўвае свой указальны палец толькі на аднаго з мільянаў падобных? Тут да месца будзе згадаць і гэтак званую загадку гібелі П.М. Машэрава ў аўтакатастрофе 1980 г. (згадаць, каб да гэтай тэмы

больш не вяртацца) — няшчасны, трагічны выпадак, лішні доказ, што Лёсу палуадны ўсе без выключэння: і "абраннікі", і такія, як мы з вамі, простыя смяротныя...

Аб інтуіцыі

Да станоўчых якасцей Машэрава варта аднесці яшчэ адну, бадай, самую важную — яго геніяльную інтуіцыю. Ён заўсёды беспамылкова знаходзіў адзіна правільнае выйсце з тых, мякка кажучы, няпростых сітуацый, якія раз за разам стварала яму жыццё.

Усяго два прыклады. Яшчэ будучы студэнтам педінстытута, запаўняючы асабісты лісток па ўліку кадраў, у графе аб бацьках Пятро выяўляе проста дзівосы філагічнага (ці палітычнага?) вынаходліцтва:

"Отец... изъял органами НКВД..."

Згалціцеся, адна справа, калі чалавека арыштоўваюць, забіраюць, у крайнім выпадку "хапаюць" — і зусім іншая, калі яго, як рэч, што выйшла з ужытку, "ізымаюць"... Ніякіх сумненняў, што фармулёўка-алібі, апрабаваная аднойчы, паўтарылася і ў заяве аб прыёме ў партыю. ("...П. Машэраў шчыра і сумленна выклаў аб гэтым факце"...)

Другі прыклад. Падчас нядоўгага настаўніцтва перад вайной у Пятра — маладога, прыгожага, разумнага — закахалася вучаніца 9-га класа. Напісала яму пісьмо, адказу, вядома, не атрымала. Засаромелася, перастала хадзіць у школу. Аднакласніцы, калі даведліся, пачалі шукаць і загадкава пасміхацца. Па школе папаўзлі чуткі, плёткі... І што ж?

"Машэраў сабраў школьны сход, настаяў, каб прысутнічала і яго прыхільніца. Далікатна падкаваў ёй за першае пачуццё, за дзявоцую смеласць. І, звяртаючыся да яе, даверліва заўважыў: — Разумееш, ты вучаніца, а я — настаўнік. Не хочаша, каб пра нас з'едліва шапталіся. Сваё і часце ты яшчэ знойдзеш — вунь якая красуня..."

Рэпутацыя была ўратаваная. Што ж адчувала на тым сходзе бедная дзяўчынка, як яна пасля жыла ў вёсцы і вучылася — пра тое гісторыя маўчыць, а мы можам толькі здагадавацца.

Аб супярэчнасцях

Калі вывучаеш літаратурныя крыніцы, прысвечаныя Машэраву, уражваецца супярэчнасцям — аж да палярнасці — меркаванняў пра яго як чалавека і як грамадскага дзеяча.

Правільна: варта толькі ўявіць сабе атмасферу тых гадоў, "акунуцца" ў яе — і супярэчнасці знікаюць. Перад намі паўстае цэласная, надзвычай моцная натура, бадай, самы яскравы прадстаўнік савецкай Беларусі, ці, лепш сказаць, БССР. Але з пазіцыі дна сённяшняга, з вышынні нейкай, хай сабе і ілюзорнай аб'ектыўнасці далёка не ўсё галка.

З аднаго боку — элегантны, статны, заўсёды "у добрай спартыўнай форме"; ўвогуле, са слоў сястры Вольгі, "спорт для яго заўсёды быў і адпачынкам, і радасцю, і натхненнем, і загартоўкаю на працягу ўсяго жыцця". Найбольш, як вядома, Пятро Міронавіч любіў водныя лыжы. З другога боку — "працаваў як фанатык, па 14—16 галзін у суткі, рэжым харчавання і адпачынку не выконваўся, многа курыў, асабліва пасля таго, як ў 1977 годзе выразалі нырку..."

Славутая машэраўская ўсмішка, адкрытасць, тактоўнасць, прастата... Хадзілі легенды пра яго раптоўныя відзны ў самыя аддаленыя гаспадаркі. Асабліва чамусьці любіў касіць. Напрыклад, "аднойчы ў час сенаскосу ў поле (так у тэксце. — А.Ф.) прыехаў Машэраў. Вада разлілася, і да касцоў нельга было пад'ехаць на машыне. Талы першы сакратар зняў туфлі, закасаў штаны і бо-сы пайшоў поплаваць да каласнікаў. Папрасіў у аднаго з іх касу і зрабіў пракос..." Ці ўзяць верта-

лётную эпапею. Людзі, пабачыўшы лобы верталёт, лічылі, што ў ім абавязкова ляжыць Пятро Міронавіч. Аднойчы на Гродзеншчыне ішла ўборачная кампанія. Прыляцеў Машэраў. Непалалёку абкашваў касою нязжатыя палосы каля тэлефонных слупоў старэнькі дзядок... Машэраў папрасіў: "Дзед, дай касу". А той у адказ: "Ат, начальнік, гэта вам не ручка-самагіска, ёю касіць трэба". І ўсё ж Машэраў узяў касу, па-сялянску прыладкаваўся, зрабіў невялікі пракос..."

Карацей, увесь часнае жаданне быць з народамі і ў народзе. З іншага боку, будзем шчырыя — якая ўжо там "народнасць", ад простых людзей Пятро Міронавіч стаяў далёкавата... Калінікі памочнікі набіраліся смеласці і выказвалі Машэраву сваё меркаванне, што, магчыма, асобныя прывілеі — празмерная раскоша. Напрыклад, тая ж паліўнічыя домікі-асабнякі — яны вельмі рэдка выкарыстоўваюцца і падчас пустыноў. За бюджэтных сродкі ўтрымліваецца вялікі штат абслугі, а гэта ў сваю чаргу лішняя выдаткі. Але Машэраў да такіх пытанняў заставаўся глухі. Да таго ж і заробак у яго быў някепскі, які кандыдату ў члены Палітбіро фактычна на яго рахунак пералічвалася і валюта...

Чалавек валявы, уладны Машэраў "у пэўнай ступені быў валонтарыстам. Сама адміністрацыйна-камандавая сістэма садзейнічала канцэнтрацыі ўлады ў адных руках. Працаваў у задушлівай атмасферы хлусні і валонтарысцкіх рашэнняў, бяздумнага лёкайскага падпарадкавання. Вымушаны быў пакутаваць у адзіноце, цярдзец, дагджаць Брэжневу..." Каго асабіста ведаў, людзей працавітых — па-бацькоўску апекаваў і рукаў па службовай лесвіцы. У яго была слабасць да тых, хто ўмеў прыгожа гаварыць. "Некааторыя гісторыкі выказваюць меркаванне, што П.М. Машэраў каля сябе трымаў некампетэнтных работнікаў, каб лепш выглядаць на іх фоне" (Хутчэй за ўсё лухта. Наўрад ці фігура такога ўзроўню мела патрэбу ў "фоне".)

З другога боку, як не адзначыць такую сімпатичную, чалавечную яго рысу, як незлапамнасць? Работніка, што пісаў на яго скаргі, ён вылучаў на большую пасаду. Машэраў ніколі не помсціў. Інакш пры такой неабмежаванай уладзе з ім немагчыма было б працаваць. Колькі разоў Пятро Міронавіч інфармаваў, што адзін камсамольскі лідэр "з моладдзю займаецца п'янствам, згубіў сябе як спецыяліст."

— Я дам яму такую пасаду, — сказаў Машэраў, — што ён адумаецца.

І даў... да міністра ўнутраных спраў". На першы погляд нібыта крайнія беражлівасць, гаспадарлівасць, эканомія ва ўсім. Прышоў няк увечары стомлены Пятро Міронавіч дамоў. Яму падалі вярчу: пюрэ і дзве сасіскі. "Ён паглядзеў на талерку і са словамі: "Што вы мяне корміце мясам, у людзей няма, а вы мне даеце", — апуснуў ад сабе талерку... (Проста нейкія ленынскія рухі і інтанацыі.) Альбо аднойчы паехаў у камандзіроўку. Калі гутарыў з механізатарам, побач праехалі тры грузавыя машыны з калійнай соллю, ненакрытыя брызентам. Вечер разнёсіў па дарозе каштоўныя ўгнаенні. Раптам грузавікі абагнала чорная "Волга" і спынілася. З яе выйшаў Машэраў: — Што вы давязеце да поля? Паглядзіце, марнатраўцы, колькі добра на дарозе пакінулі!

Аднак якая гэта драбязя — і сасіскі, і некалькі жменькі ці нават мяхоў рассыпанай калійнай солі ў параўнанні, скажам, з асабняком на вуліцы Вайскавай, з зямляй рэзідэнцыяй для важных гасцей на Мінскім вадасховішчы... тры імпазантныя асабнякі ў Драздах для трох першых асоб рэспублікі: два паверхі над зямлёй і не менш пад зямлёй, з плавальнымі басейнамі і саунамі, бібліятэкамі, кіназаламі... у кожным па паўдзсятка прыбіральняў, прычым усё гэта — і маёмасць, і абслуга — утрымлівалася на дзяржаўныя сродкі. Паліўнічыя домікі... Знакамітая дача "Віскул"... Спецыяльны асабняк у Бела-

вежскай пушчы для Хрушчова... Тры двухпавярховыя катэдры... Двухпавярховы асабняк для знакамітых гасцей, дзе сталовая, і спальні, і кіназала з бильярдам, асобна — сауна з басейнам... Арганізацыя "каралёўскіх паліванняў"... І г.д. і т.п.

Канечне, пры П. Машэраве Беларусь дасягнула пэўных поспехаў, асабліва калі параўноўваць з іншымі рэспублікамі Саюза. "Ты ведаеш, партызан, — бесцырымонна крычаў у трубку тэлефона Леанід Брэжнеў, — што многія рэгіёны Расіі на паўгалодным пайку?! А ў цябе ў Наваполацку ў магазінах па пяць гатункаў каўбас! У нас у Саюзе ўсе роўныя, і мы не будзем пыгаць твайго дазволу, а возьмем мясных прадуктаў з Беларусі столькі, колькі палічым патрэбным!"

Беларусь — лепшая рэспубліка, асабліва па сельскай гаспадарцы, забяспечвала Маскву і Ленінград мясам і бульбай. Машэраў пільна сачыў за тым, як развіваецца жывёлагадоўля — па яго рэкамендацыі вучоныя аб'ездзілі дзсяткі амерыканскіх фермаў, прывезлі адтуль высокапрадуктыўных племянных жывёлаў знакамітай голштынскай пароды... З іншага боку — менавіта пры П. Машэраве развілася гігантанія, святая вера ў тое, што падымасць эканоміку трэба любымі сродкамі. Пра экалогію, як заўсёды, мала хто задумваўся, а хто задумваўся, таго мала слухалі. Мінскі трактарны завод, Гродзенскі "Азот", "Беларускаліў", Мазырскі і Наваполацкі нафтаперапрацоўчыя заводы...

"Многія аб'екты даручалі будаваць Беларусі, матывуючы тым, што тут высокая выканаўчая і тэхналагічная дысцыпліна... насаджаючы тым дзсяткі школьных, небяспечных для чалавека прадпрыемстваў" (Памаўчым ужо пра меліярацыю.)

Аб патрыятызме і роднай мове

Пра патрыятызм Пятра Міронавіча, як і пра "верталётную эпапею", хадзілі легенды...

"Вы што, не разумееце, — часта выказваўся Брэжнеў, — што Пятро падымае да сябе партызанаў? Мы ж не ведаем, што ён там задумвае!" А з іншага боку... "Мы, у Беларусі, ядзім мяса тры разы на дзень, — на поўным сур'ёзе разважаў Машэраў, а палітычна жывём за кошт Расіі... Таму ўсе павінны есці пароўну: паўтара разы — яны, столькі ж — мы". Пры ўсёй прывязанасці да Беларусі, канечне ж, пераважала мара калі-небудзь перабрацца ў Крэзьмь. "Вось гэтая мэбля, — успамінае сястра Пятра Міронавіча Наталія, — між іншым была закуплена для ма-скоўскай кватэры..."

Асабліва складаныя і супярэчлівыя стасункі былі ў Пятра Міронавіча з беларускай моваю. "Машэраў па сваім выхаванні з'яўляўся сынам сацыялістычнай сістэмы, якая прымушала забываць роднае слова, забываць нават роднага бацьку, што загінуў у савецкіх канцлагерах... Ён ведаў сілу сістэмы і баяўся яе. Тым, хто стаў унізе, яшчэ дазвалялася карыстацца роднай моваю, вышэйшым (такім, як Машэраў) — ужо не"... "Ён часта блытаў нацыянальнае з нацыяналістычным, любая спроба падкрэсліць самабытнасць культуры, нацыянальнае звываў у яго выклікала асіярогу: а ці не пахне тут нацыяналізмам?"

І зноў-такі — калі верыць сведкам, аднойчы нібыта сказаў старшыні Дзяржтэлерадыё Г. Бураўкіну:

— Рабі ўсё, што трэба, каб наша мова, п'явучая, цудоўная, гучала чыстай, не скалечанай непісьменнымі людзьмі, — такой, якой яна ёсць у народзе! Я рашуча падтрымаю.

Аб ролі асобы ў гісторыі

Цяпер многа дзе можна прачытаць і пачуць, што Пятро Міронавіч Машэраў быў "фактычна прэзідэнтам БССР". Думка сама па сабе сімпатичная, але яна не адпавядае сапраўднасці. Паводле слоў былога генерала КДБ Э. Нордмана, першы сакратар ЦК КПБ не адказаў за абарону рэспублікі. Першы сакратар ЦК КПБ толькі сімвалічна цікавіўся справамі на граніцы, паколькі мяжу трымалі на замку адборныя партыяныя войскі СССР. У першага сакратара ЦК КПБ (разумеем — Машэрава. — А.Ф.) не балела галава за знешнюю палітыку. Першаму сакратару ЦК КПБ не даводзілася шукаць, тым больш "выбіваць" сродкі на якую-небудзь буйную будоўлю...

Не быў Машэраў прэзідэнтам. Ён быў проста адным з лепшых прадстаўнікоў свайго беларускага савецкага народа.

А. ФЕДАРЭНКА

Падручная літаратура:
Антонович С.В. Петр Машеров: Жизнь. Судьба. Память... Мн., 1988.
Нордман Э.Б. Штрихи к портретам: Генерал КГБ рассказывает... Мн., 2003.
Пронько О.М. Семья Машеровых... Гродно, 2000.
Симуров А.Т. Вожди, вожак, вожак... Мн., 1999.
Якутов В.Д. Петр Машеров... Мн., 1992.

¹ Прыношу самую шчырую падзяку аддзелу бібліяграфічных рэсурсаў Прэзідэнцкай бібліятэкі Рэспублікі Беларусь.

Яго запавет

Год таму, у зажураную пару лістапада, на Усходніх могілках горада Мінска суайчыннікі развіталіся з народным пісьменнікам Беларусі Іванам Пятровічам Шамякіным. На зямлю падала золата лісця, густа ўсцілала расстайную дарогу Чалавека і Творцы, каб зыркаю да выразнасці засталася яго жыццёвая дарога ў памяці народа, якому служыў ён мужна, годна, натхнёна не адзін дзесятак гадоў.

Журліва-грымотна прагучаў салют над магілай, адгучалі памінальныя словы, пракročыла ганаровая варта.

Бяру даволі часта ягоныя кнігі — і адчуваю іх жывое цяпло. Зноў і зноў учытваючыся, чую жывое дыханне іх аўтара. Зараз яго кнігі гавораць з маёй душой, як і з душаю мільёнаў яго чытачоў, самай хвалоючай мовай — мовай запавету. "Глыбокая пльнь", "Крыніцы", "Трывожнае шчасце", "Снежныя зімы", "Сэрца на далоні", "Атланты і карыятыды", "Петраград — Брэст", "Вазьму твой боль", "Зеніт", "Злая зорка"... Іх шчыльны рад на кніжнай паліцы — раманаў, апавесцей, п'ес, падарожных нарысаў і ўспамінаў, дзённікавых запісаў.

Асабліва хвалоючая і дарагая для мяне "Злая зорка". Да яе горычнага ўзыходу на небасхіле Бацькаўшчыны я ўжо суперажыў хваляванні герояў многіх шамякінскіх твораў — і ваенных і пасляваенных, выбудаваўшы для сябе той іхні чэпкі ланцуг, на якім неразрыўна трымаецца сувязе зямных пакаленняў — наша беларускае мужнае трыбунае жыццё.

Гэта яны, нашы простыя суайчыннікі, жыццяпісы чые ўвасоблены ягоным талентам, палюбіліся ўсёй Беларусі і не толькі ёй, гавораць праз пераклады з іншымі народамі свету. Аднак "Злая зорка" мне сказала багата таго, аб чым не маглі паведаміць усе астатнія яго кнігі, бо задумвалася на нашых агульных паслячарнобыльскіх дарогах. Сярод іх была дарога і на Палессе ў першыя месяцы аварыі — у Хойнікі, Нароўлю, Рэчыцу, Брагін, адкуль абраны быў Іван Пятровіч дэпутатам Вярхоўнага Савета СССР.

Памятаю, як ля павароткі на Баршчоўку — надпрыпяцкую вёску, чацвёрты блок чарнобыльскай станцыі з якой побач — каля чарговага шлагбаума нас перапынілі маладзенькія салдаты, учараціны школьнікі, і наколькі шчырым было іх здзіўленне: "З кім-кім, а з вамі, Іван Пятровіч, тут, у атамным пекле, не думалі сустрэцца". Ён глядзеў на іх мокрымі вачыма, як на сваіх унукаў — ведаў, лёс хлопцаў будзе чарнобыльскім, атамным.

Потым — некалькі сустрэч у Хойніках, Рэчыцы, Гомелі. Было прамоўлена багата праўдзівых і недазволена па тым часе слоў, на якія парознаму рэагавалі заблыганыя гучна-напорыстай інфармацыяй нашы людзі. З Рэчыцы паступіў сігнал у абкам — пісьменнікі не тое гавораць. Барыс Іванавіч Сачанка, які быў з намі ў гэтай вандроўцы, чытаў праўдзівыя, здабытыя ў занага сягоння Васіля Несцяранкі, запіскі аб радыяцыі. Іван Пятровіч гаварыў пра пачутае ад рэктара Гомельскага ўніверсітэта, вядомага фізіка Барыса Васільевіча Бокуця, які сказаў нам пры суст-

рэчы, што над пацяпелымі раёнамі высыпалася літаральна ўся табліца Мендзялеева. Я чытаў першыя скрушныя чарнобыльскія вершы. Назаўтра ж з Гомеля, дзе адбыўся вялікі літаратурны вечар у драматычным тэатры, нас завярнулі на Буда-Кашалёўшчыну, дзволіўшы набыць перад дарогай дэфіцыт тых дзён — скрынку "Кабэрнэ". Мы ехалі ў шамякінскай дэпутатскай "Волзе", дзвіліліся балеснымі ўражаннямі ад пачынаючага. А я ўспамінаў, як яшчэ ўчора пад жніўніскім сонцам стаялі на двары маёй роднай хаты ў Бабчыне ў акружэнні людзей і гаварылі ім тое, чаго мае аднавяскоўцы яшчэ не ведалі: Бабчын вырашана высяляць.

Людзі не верылі. Бо ўжо было праведзена некалькі дэзактывацый. Рыдлёўкамі салдаты здымалі грунт на падворках і везлі яго на ядзерны могілнік за вёску, а ў вёсцы па хатах кватаравалі чарнобыльскія перасяленцы з адчужанай прыпяцкай зоны. Бабчынцам здавалася, што радыяцыя далёка — за лесам. Куды ж далей рушыць?

Валянцін ЛУКША

КЛАСІКІ НЕ ПАМІРАЮЦЬ

Памяці Івана Пятровіча Шамякіна

Не, класікі не паміраюць —
Такі іх несмаротны род.
Што напісаць

не паспяваюць,
За іх дапісае народ.

Бо знітаваныя з народам
Яны прайшлі сваё жыццё.

Перапытвалі, не пагаджаліся: магчыма, мы няўважліва кагосьці слухалі. Але гэта была горкая праўда, уведаная намі ў абкаме ад дужа кампетэнтных чыноўнікаў. І Іван Пятровіч, выцёршы вочы, скрушным голасам паўтарыў яе зноў.

— Што з намі будзе? — пыталіся людзі.
Ён адказаў і ім і мне на гэтае пытанне крыху пазней — раманам "Злая зорка".

Узрушаны Чарнобылем — неабачлівым гаспадараннем чыноўных прадстаўнікоў адміністрацыйна-каманднай сістэмы — Іван Пятровіч страсна і бескампрамісна выказаўся па многіх пытаннях нашага надзённага жыцця ў аповесцях 1990-х гадоў. Сярод іх "Сатанінскі тур", "Палзенне", "Выкармак", "Палеская малонна", "Вернісаж", "Пошукі прытулку", "Адна на падмостках", "Завіхрэнне", "У засені палаца", "Зона павышанай радыяцыі", раман "Губернатар"... Магчыма, адхіснуўшыся на пэўны час ад няўцешнай рэчаіснасці, адвёў душу, пішучы гістарычны раман "Вялікая княгіня". І гэтак жа суперажыў свой лёс, пішучы рэжывем памяці пайшоўшай з жыцця жонкі, дарагой, незабыўнай Марыі Філатаўны — аповесць "Слаўся, Марыя!", якую можна назваць заключнай часткай "Трывожнага шчасця". Пісаліся "Начныя ўспаміны" і дзённікі.

Больш дзесяці год доўжыўся гэты разважліва мудры і бязлігасна бескампрамісны перыяд творчасці класіка, каму балела на зямлі за ўсё святое, хто прагнуў душой абараніць ад распаду адвечныя каштоўнасці беларусаў, якія давалі не раз народу магчымае дастойна выстаяць у многіх драмах гісторыі. Ён апублікаваў і кнігу дзённікавых запісаў "Роздум на апошнім перагоне".

Сягоння рэдакцыя часопіса "Польмя" падрыхтавала да друку дзённікі апошніх гадоў жыцця Івана Пятровіча Шамякіна. Іх публікацыя распачнецца з адзінаццатага нумара бягучага года. Чытаў і чуў яго жывы голас. Па-дзяржаўнаму мудра і страсна думаў ён пра наша пльткае надзённае жыццё да апошніх дадзеных Бога дзён, жадаў, каб светлыні душы чалавечай у ім прыбывала. Гэтыя яго апошнія дзённікавыя старонкі працягаюцца, спадзяюся, многімі. А нам, пісьменнікам, будучым мудрым наказам — шанаваць і любіць літаратуру, мову, будаваць духоўна развітай суверэнную, незалежную дзяржаву.

Мікола МЯТЛІЦКІ,
галоўны рэдактар часопіса "Польмя"

Адправіўшы усе нягоды
У дальні кут у небеціцце.

Каб не было ні ў чым падману,
Каб дух бунтарскі не згасай,
Старонкі польмных раманаў
Сам Бог на вуша дыктаваў.

Яны пакувалі начамі,
Каб менш пакут было зямлі,
Яны нястомна і адчайна
Да вечнай ісіцы ішлі,

Каб тую ісіцу адкрыта
Сваім нашчадкам перадаць,
З нябесным злучаны блакітам
Над вечнаю зямлёй крыляць!

Вузельчык на ланцужку...

(Працяг. Пачатак на стар. 9)

— *другі ён* нечакана закашляўся ды сплюнуў якрэз пад колы прашмыгнулай паблізу іх іншамаркі. — З тваім знаёмцам усё зразумела: ён хоча бачыць у кожным тое, што адчувае ў сабе і баіцца, каб яно не спраўдзілася. Комплекс няўпэўненасці — страшная рэч.

— І адкуль усё ведаеш? Ты ж застаўся там, калі я на белы свет глядзеў шырока расплошчанымі вачыма і паўсюль бачыў толькі добрае. Кожнаму верыў і давяраў. Прымаў жыццё з шырока раскінутымі рукамі, з адкрытым сэрцам, якое яшчэ не тапталі брудныя падшвы.

— Таму ведаю і адчуваю, што застаўся такі ж, якім і быў. Мне не дадзена агрубець, пакрыцца каростай недаверу і жорсткасці, на зло не адказваць злом. Не развучыўся любіць жыццё і людзей, — *другі ён* прыабняў першага за плечы. — Павер, тады ўсё ўспрымалі па-іншаму. З памяці ж яшчэ не сцёрліся тыя гады шчасця. Ну, прыгадай, напруж магі, шавяліны звільнамі, браце!

— Чаго ты ад мяне хочаш? Так усё добра пачыналася. Няўжо абавязкова трэба спаскудзіць настрой? Навошта прыліп?

— Ланцужок жа завязаны. Звёнцы з мінулага і цяперашняга перапляліся. Ты яшчэ хочаш у Рыгу, не знікла жаданне палухаць арган? Паглядзіся ў люстэрка, ты цяпер той, ранейшы. Хоць ведаю, што ніколі не насіў і не носіш кішэнных люстэркаў. Тады зірні на мяне і ўбачыш — сябе.

— Браце, мне надакучыла гэта *déjà vu*, — узмаліўся *першы*.

— Не мані. Бо на ўсё глядзіш маімі, ранейшымі вачыма, дыхаеш маімі лёгкімі, і сэрца ў цябе зараз без пісягоў. Яно юнае і гарачае, гатовае любіць і кахаць. Што, не так?

Першы нічога не адказаў.

— Бачыш... Ведаю, што табе захацелася зараз, як і некалі, не думаючы, купіць квіток, сесці ў аўтобус і паехаць у вёску, пабачыць маці, прайсціся па лясных сцежках, завітаць на магілы бацькі ды бабулі, паслухаць цішыню палёў, удыхнуць пах роднай хаты ды напіцца вады з нашага калодзежа. Не падуладны цяпер ты гораду, не трымае праца. Ты вольны, ранейшы.

— Я рэаліст, — *першы ён* зноў завучана саўгануў руку ў кішэню па цыгарэты і выцягнуў, як звычайна, прэм'ерыну, пстрык-

нуў улюбёнай запальнічкай. Зацягнуўся павольна, глыбока, як рабіў гэта з году ў год. — Даўно няма нашай вёскі, зямлёй засыпана хата, і вада ў калодзежы загнулася. Ды і ніводнай сцежкі цяпер не пазнаеш. Вось толькі на могілках, праўда, нічога не мяняецца. Там нават новых грудкоў не з'яўляецца. І час быццам спыніўся аднойчы ды назаўсёды. Там пануе нязрушная вечнасць.

Цяпер *другі* нічога не адказаў.

Яны моўчкі перайшлі праз падземны пераход на той бок праспекта, якраз набліжаліся да кідкай шыльды "Кадр" на шэрым фасадзе дома, калі *першы ён* адчуў, як нехта моцна-такі ляпнуў яму па плячы.

— Ё-маё, на ўсю вуліцу клічу, голас сарваў, а ты тупаеш, быццам пад кайфам. Зрання каньчыку сербануў, ці што? Сёння выхадны, так што ты для мяне не начальнік, а я не падначалены, — перад ім стаяў Максім, ягоны супрацоўнік.

Першы ён крутнаў галавою сюды-туды — *другага* нідзе не было. Вечер ганяў ля ног апошняю лістоту з дрэў па тратуары. Грукную трамвай па рэйках, міма пранеслася з уключанай сірэнай міліцэйскай машына, пра нешта ўзахлёб апавядаў Максім, а *ён* шукаў вачыма таго, *сябе другога*.

"Значыць, вузельчык на ланцужку развязаўся, звёнцы разблыталіся. Ды і ці магло быць па-іншаму? А раптам..."

ЗАХАРАВА, 19

Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарова, 19, Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва"; e-mail: minsk@lim.by Адрас у Інтэрнэце — www.lim.by

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва»

— прымае да разгляду выдавецкія праекты самай шырокай тэматыкі;
— выканае ўвесь спектр рэдакцыйна-выдавецкіх паслуг;
— арганізуе рэкламу і прэзентацыю выданняў.

Вул. Захарова, 19, тэл.: 284-79-65

Ліцэнзія на выдавецкую дзейнасць № 02330/0056810 ад 2 сакавіка 2004 года, выдана Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва" выказвае глыбокае спачуванне начальніку фінансаво-эканамічнага ўпраўлення Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь Людміле Сяргеёўне Аляксееўне з прычыны напаткаўшага яе гора — смерці мужа.

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва" выказвае глыбокае спачуванне галоўнаму рэдактару выдавецтва "Мастацкая літаратура" Віктару Праўдзіну ў сувязі са смерцю бацькі.

Калектыву выдавецтва "Мастацкая літаратура" выказвае глыбокае і шчырае спачуванне галоўнаму рэдактару выдавецтва Віктару Праўдзіну ў сувязі з напаткаўшым яго вялікім горам — смерцю бацькі Аляксандра Рьгоравіча.

Калектыву рэдакцыі "ЛІМ" выказвае глыбокае спачуванне галоўнаму рэдактару выдавецтва "Мастацкая літаратура" Віктару Праўдзіну ў сувязі са смерцю бацькі.

Рэдакцыя часопіса "Польмя" выказвае глыбокае спачуванне галоўнаму рэдактару выдавецтва "Мастацкая літаратура" Віктару Праўдзіну ў сувязі са смерцю бацькі.

Рэдакцыя часопіса "Малодосць" выказвае глыбокае спачуванне галоўнаму рэдактару выдавецтва "Мастацкая літаратура" Віктару Праўдзіну ў сувязі са смерцю бацькі.

Народнае літаратурна-музычнае аб'яднанне "Світанак" пры рэдакцыі Шаркаўчынскай раённай газеты "Кліч Радзімы" выказвае шчырае спачуванне пісьменніку Праўдзіну Віктару з прычыны напаткаўшага яго вялікага гора — смерці бацькі.

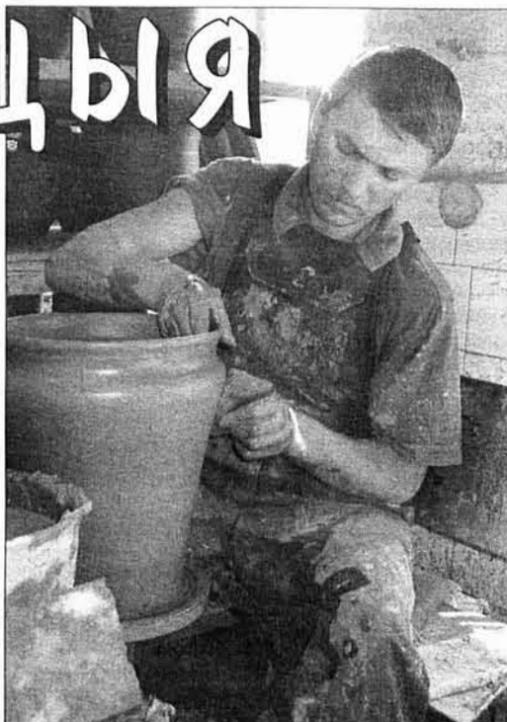
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва", калектыву рэдакцыі "ЛІМ" смуткуюць з прычыны смерці пісьменніка Сымона Белга і выказваюць шчырае спачуванне родным і бліжкім нябожчыка.

Калектыву Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа глыбокае смуткуе з прычыны смерці плямёніка народнага песняра, пісьменніка, заслужанага настаўніка Беларусі Сымона Міхайлавіча Белга і выказвае спачуванні родным і бліжкім нябожчыка.

ІВЯНЕЦКАЯ ТРАДЫЦЫЯ

З XVI стагоддзя ў Беларусі былі вядомыя вырабы Івянецкай кафлі. Спачатку гэта былі найпрасцейшыя гліняныя вырабы – гаршчкі, кубкі, немудрагелістыя дзіцячыя цацкі. Але напрыканцы XIX стагоддзя ў Івянцы дзейнічалі ўжо 17 ганчарных майстэрняў і больш як 10 гандлёвых крам, дзе мясцовыя і прыезджыя сяляне маглі за невялікія грошы набыць адпаведныя вырабы.

Івянецкую кафлю везлі ў Мінск, Вільню, Варшаву. Продаж ганчарнай прадукцыі пашыраўся, а разам з ім пашыралася і яе вытворчасць. Лепшыя вырабы экспанаваліся далёка за межамі Івянца, у прыватнасці, шмат іх можна было пабачыць на выставе ў Пецяярбургу, прымеркаванай да 300-годдзя дынастыі Раманавых, якое адзначалася ў 1913 годзе. Пасля Кастрычніцкага перавароту ганчарная вытворчасць значна скарацілася. І толькі ў 1950 гадах у Івянцы была адноўлена фабрыка мастацкай кафлі і вышыўкі. У хуткім часе вырабы гэтай фабрыкі пачалі з'яўляцца на раённых, абласных і рэспубліканскіх выставах мастацкай кафлі, дзе шмат работ было адзначана дыпламамі і граматамі. У 80-ыя пачалі ладкавацца і персанальныя выстаўкі мясцовых майстроў. Прадукцыя зрабілася вядомай таму, што івянецкія вырабы мелі ўзор з рознакаляровых гладкіх і валакністых палосак, яловых галінак, завіткаў, немудрагелістых геаметрычных фігур. Для дэкарыравання вырабаў выкарыстоўвалася тэхніка "фляндройкі" – знакаміты івянецкі "акцэнт" не пераблытаеш з якім-небудзь іншым.

У канцы 90-х гадоў рэнтабельнасць фабрыкі значна панізілася, і толькі пасля акцыяніравання

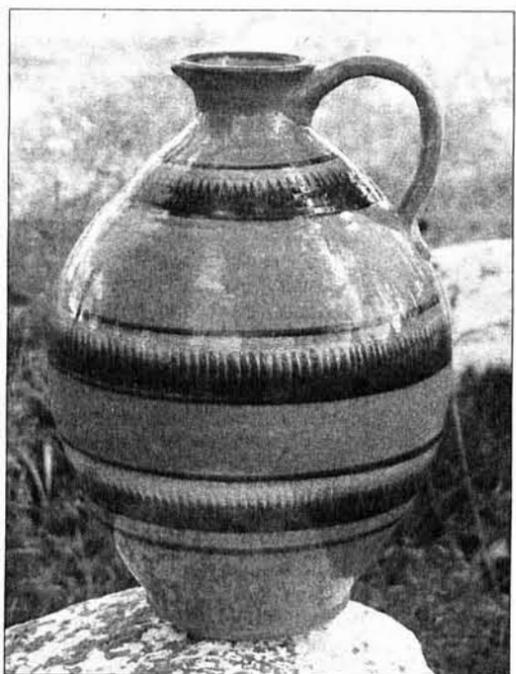

прадпрыемства, якое атрымала назву ААТ "Івянецкі завод мастацкай керамікі", былі знойдзены новыя магчымасці пашырэння вытворчасці. Своеадметнасць гэтага заводу і ў тым, што майстры ганчарнага мастацтва – гэта мясцовыя жыхары, якія перанялі веды і навыкі ад сваіх бацькоў. Не кожны, хто хоча, можа зрабіцца добрым ганчаром, таму пасля строгага адбору кандыдат праходзіць стажыроўку ў спрактыкаваных майстроў. Шчодра дзеляцца сваім уменнем глазуруйшчыца Галіна Бурачэўская і ганчар Анатоль Высоцкі (абое з 27-гадовым стажам), жывапісец Марына Лапо (яна мае за плячыма 23-гадовы вопыт працы). Каб палепшыць паказчыкі, на прадпрыемстве была праведзена рэканструкцыя асноўных ліній вытворчасці, устаноўлены сучасныя печы для абпалу, аўтаматы для выпуску хадавых, масавых вырабаў. Але ўсё ж маляўнічая прадукцыя атрымліваецца дзякуючы чалавечым рукам, падыходу да працы, уменню адчуваць прыгажосць і ўвасабляць убачанае ў керамічных вырабах. Тады

нягледзячы кавалак гліны за лічаныя хвіліны ператвараецца ў сапраўдны мастацкі твор. Павелічэнню выпуску прадукцыі шмат у чым садзейнічае экспарт на расійскі рынак. Мастацкая кафля адпраўляецца ў Маскву, Санк-Пецяярбург, Варонеж, Казань, у Краснадарскі край. Асаблівы попыт маюць напольныя вазы вышыняй ад 20 см да 1,5 метра, насценныя пано, дэкаратыўныя кашпо. Івянецкая кераміка шырока прадстаўлена ў мінскіх магазінах. Улічваючы, што рэалізацыя мастацкай кафлі мае сезонны характар (красавік, май, чэрвень), большасць вырабаў у іншы час ідзе на экспарт. Штомесячны прыбытак прадпрыемства дасягае 1 млн. беларускіх рублёў, пры гэтым асноўную яго частку забяспечвае экспарт у Расію.

А ў перспектыве плануецца наладзіць выпуск керамічнага посуду, патэльняў і кававарак. Традыцыя мае працяг...

Уладзіслаў БАСЬКО
Фота аўтара

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР

Анатоль
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Уладзімір ДАВЫДОЎСкі
(намеснік галоўнага
рэдактара)
Віктар КАВАЛЁЎ
Янка ЛАЙКОЎ
Інеса ПЕТРУСЕВІЧ
Ірына ШАЎЛЯКОВА
Наталля ЯКАВЕНКА

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

АДДЗЕЛЫ:

публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-81-53
паэзіі, літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-81-53
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылання на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыі
не вяртае і не рэцензуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79

Індэкс 63856 Наклад 2904
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
28.10.2005 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва"

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 1260

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ПРАЦЯГВАЕЦЦА ПАДПІСКА НА IV КВАРТАЛ 2005 ГОДА!

«Літаратура і мастацтва»

Індывідуальная (індэкс — 63856)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведамасная (індэкс — 638562)
на 1 месяц — 4800 руб.
на 3 месяцы — 14400 руб.
Льготная (індэкс — 63880)
на 1 месяц — 3800 руб.
на 6 месяцаў — 22800 руб.

«Малалосць»

Індывідуальная (індэкс — 74957)
на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 10800 руб.
Ведамасная (індэкс — 749572)
на 1 месяц — 4800 руб.
на 3 месяцы — 14400 руб.
Льготная (індэкс — 00731)
на 1 месяц — 3700 руб.
на 6 месяцаў — 22200 руб.

«Польмя»

Індывідуальная (індэкс — 74985)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведамасная (індэкс — 749852)
на 1 месяц — 4500 руб.
на 3 месяцы — 13500 руб.
Льготная (індэкс — 00727)
на 1 месяц — 3700 руб.
на 6 месяцаў — 22200 руб.

«Всемирная литература»

Індывідуальная (індэкс — 74863)
на 2 месяцы — 3800 руб.
на 4 месяцы — 7600 руб.
Ведамасная (індэкс — 748632)
на 2 месяцы — 4800 руб.
на 4 месяцы — 9600 руб.
Льготная (індэкс — 00729)
на 2 месяцы — 4000 руб.
на 6 месяцаў — 12000 руб.

«Нёман»

Індывідуальная (індэкс — 74968)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведамасная (індэкс — 749682)
на 1 месяц — 4500 руб.
на 3 месяцы — 13500 руб.
Льготная (індэкс — 00728)
на 1 месяц — 3700 руб.
на 6 месяцаў — 22200 руб.